

## DERDE HOOFDSTUK.

### Het beleg van Maastricht.

#### § 1. VOORBEREIDENDE MAATREGELEN IN EN BUITEN DE STAD.

De stad Maastricht was in de eerste helft der 16<sup>de</sup> eeuw niet alleen eene buitengewoon sterke vesting, maar hare burgers genoten tevens eene groote welvaart, die zij vooral aan de talrijke lakenweverijen, brouwerijen enz. te danken hadden. Het aantal inwoners bedroeg ongeveer 30,000 (Strada zegt 34,000). De stad besloeg binnen de vestingmuren dezelfde oppervlakte als in 1869, toen met de ontmanteling een begin werd gemaakt.

Reeds in 1229 werd Maastricht van wallen, ringmuren en grachten voorzien. Evenwel strekte de stad vooral noord- en westwaarts zich destijds niet zoo ver als in 1579 uit. De muren en bolwerken, die bij dit beleg dienst deden, dateerden meerendeels uit de eerste helft der 16<sup>de</sup> eeuw. Gedeeltelijk bestaan deze thans nog en wel tusschen de Pieters- en de Tongersche poort, waar zij vrij wel ongeschonden bewaard zijn gebleven. De buitenwerken daar ter plaatse ook nog gedeeltelijk aanwezig, waren van lateren datum.

Bijgaande platte grond, overgenomen uit den atlas van Braun, en

waarschijnlijk door een inwoner van Maastricht (1) in de tweede helft der 16<sup>de</sup> eeuw vervaardigd, geeft ons een duidelijk overzicht van de vestingmuren, bolwerken en grachten, die voor de verdediging bij het beleg dienst deden. De verschillende poorten en uitgangen, waarvan enkele zooals de Lindenkruispoort later opgeheven werden, vinden wij eveneens aangegeven.

De welvaart was in de laatste tien jaren, die het beleg vooraf gingen, belangrijk achteruitgegaan. De aanhoudende onlusten en de zware militaire lasten, den burgers opgelegd, droegen het hunne hiertoe bij.

Het beleg en de plundering, die daarop volgden, dompelden de burgerij in eene diepe armoede, die zij in lange jaren niet te boven kwam.

Reeds in de maand November, terwijl het Spaansche leger, dat later tusschen Daelhem en Maastricht post vatte, noordwaarts trok, werden met het oog op een beleg, dat men met rassche schreden zag naderen, de noodige maatregelen genomen.

Uit de raadsnotulen blijkt, dat alle verdachte personen, van wie men verraad dachtte, uit de stad werden gezet. Men maakte zich door het vervaardigen van geschut, 't aanschaffen van kruit en de oefening der burgerwacht tot tegenstand gereed. De landlieden, die naar de stad waren gevlucht, werden met spiesen en halve spiesen gewapend en onder de kerspelvendelen verdeeld. Gedeeltelijk arbeidden zij aan de herstelling der vestingwerken.

---

(1) De atlas van Braun getiteld: „Civitates orbis terrarum in aes incisæ et excusæ. 6. vol. in fol. Keulen 1572—1618”, bevat twee kaarten van Maastricht. De eerste, waarop alle monumenten vrij nauwkeurig geteekend zijn, stelt de stad in vogelvlucht voor. Op deze kaart lezen wij: *Trajectum ad Mosam, urbs, et natura loci munitio-nibusque, et populi frequentia, et edificiis et amplissimis canonicorum collegiis nobilis. Speciem præbet urbium duarum conjungens eas ponte magnifico cujus iconem ad typographicum hoc opus exornandum venerandus et egregius vir D. SIMON A BELLOMONTE, ecclesiæ S. Servatii Trajecten. Sacellanus, sua industria et penicello ad vivum accuratissime expressam, contulit.*

Aan deze kaart is eene beschrijving van Maastricht toegevoegd.

Genoemde Simon de Bellomonte, te Beaumont in Henegouwen geboren en omstreeks 1576 tot kapelaan (vicaris sacrista) in de Kerk van St. Servaas te Maastricht benoemd, was een uitstekend teekenaar. Hij is den 1<sup>sten</sup> Mei 1615 overleden.

Eene tweede kaart, voorstellende den platten grond der stad, vinden wij in T. 3 van genoemden atlas. Guicciardini heeft eene dergelijke kaart in zijne beschrijving der Nederlanden uitgegeven.

Waarschijnlijk zijn deze kaarten ná het beleg geteekend, aangezien Bellomonte op de rugzijde zegt, dat de stad in den laatsten tijd hare privilegeën had verloren.

Schwarzenberg, de gouverneur van Maastricht, schreef den 8<sup>sten</sup> Januari over de militaire operatiën van Parma's leger en de daartegen genomen maatregelen, aan den Aartshertog Matthias.

De magistraat der stad verzocht den 10<sup>den</sup> eveneens per brief aan Matthias om geld. Toevallig ontving men te Maastricht op dien dag een schrijven van Parma uit Visé en een ander van Montesdoca, den vroegeren gouverneur der stad. In beide brieven werden de inwoners der stad tot gehoorzaamheid en onderwerping aan den Koning aangemaand en hun tevens vergiffenis van al het vroeger gebeurde en teruggave van alle privilegiën, zooals die ten tijde van Karel V bestonden, toegezegd.

Laatstgenoemde correspondentiën, laten wij volledigheidshalve, in extenso volgen.

Bovengemeld schrijven van den magistraat aan Matthias (1) luidt:

„Doerluchtichste, hoegebornste ende vermogenste furst, genedichste lieve here. Wy gebieden ons mit aller schuldiger gediensstiecheyt tot uwer hoocheyt, die zelve genedigen te weten, dat gisteren in den avont alhier tydinge vuyten lande van Gulick zyn gecomen, dat de vyanden op Goensdag lestleden naemiddag omtrent vier uren hebben ingenomen het huys ende slot Kerpen, ende dat overmits dat die gemeyne soldaten die opt voirs. huys hebben gelegen, int anvalen van vyanden niet en hebben willen vechten, maer achter vuytgevallen zijn, verlatende hunnen Capiteyn Engelbert Beel, ende die van voirs. vyanden is gevangen geworden ende daer wy verstaen dat int leger van de vyanden die fame loopt, dat zy 't hoeft herwaerts ende op deze stadt hebben zouden, hebben derhalve niet connen onderlaeten uwe D. hoocheyt hier aff dienstwilliger meyninge te doen advertentie, biddende dat uwer D. hoocheyt ons gelieve te assisteren by ende met alle zulcken middelen, als die zelve uwe D. hoocheyt tot onser ende der landen van herwaerts overe verzekering zullen raetsaem bevinden, ende besondere gelt voor den soldaten, alhier te garnison lighende, doen oversenden, opdat alle desordren en muyterien die gescaepen waren door faulte van gelde te ontstaen verniet mogen worden, dat behoirt ons te verdienen tegen uwer D. hoocheyt die God almachtig hebbe en zyne heylige hoede.

Gescreven den X January XVCLXXIX.

---

(1) KERVYN DE VOLKAERSBEKE : Documents historiques inédits etc.

Nae dyen dat deze tegenwoordige waeren gescreven es een trompetter alhier voir de stad gecompariert ende heeft gep̄nteert twee brieven eenen by den prince van Parme ende d'andere by Montesdoca geschreven, daermede zy verzueken met ons te communiceren, gelyck uwer D. hoocheyt naerders vuyt zelve briefven zullen verstaen, dezelve uwer D. hoocheyt besloten overgezonden in de brieven van den superintendent van deze stadt joncher Melchior van Swartzenberg, ten respect van welcken belangen andermael aan uwe D. Hoocheyt onze dienstwillighe bedde dat deselve dezer stadsverzekering behertigen wille dat als boven.

Uwer D. hoocheyt dienstiege ende getrouwe Borgm. gesworen ende Raedt de stadt Maestricht ''.

Het schrijven van Parma (1) aan den Magistraet van Maastricht luidde als volgt:

Alexander Prince van Parme Placensie Liutenant Gouverneur en Capiteyn Gñal.

Erntfeste, ersame, voorsichtige, erbare, lieve besondere, wy twyfelē niet wat over lange UW verstaen hebben die genedichsten p̄ntatien die van wegen Con<sup>e</sup> Maj. te onse genedichsten liefve heren den steden en de ondersaten dezer Nederlanden gedaen zyn geweest, van den zelve niet anders affheyschende dan onderhaling der alde Catholischen religion en̄ leystong der gehoorsaemheyt, die men zyne Co. Maj. schuldich en plichtich is en daertegen zyne Co. Ma<sup>t</sup> presenteert vergetenisse aller voirgaende zaecken, dingen ende handelingen en̄ yederen by zyne alde privilegien, gewoonten, alden ercomen en gebruyck blyven te laten en̄ tracteren en̄ regeren als by tyden Keyzers Karels hoichts lofflicker milde gedachtenis geschied is geweest, nu neemt ons worden die wyls u zulks van stonden aen mach vergeven en gebaeren, waromme ghy liever hebt langer in dat allendich, sorchelich, onrowelick leven te behorren, besunders mit dat crychsvolck dat u zoo tracteert, als wy nu verstaen, wilt u beter bedenken en den goeden raedt volghen als Montesdoca u schryft uit onzen bevele en hem desfals allenthalven gheloif geven ende ghy zult ons van wegen Co. Ma. zoo goedelich bevinden dat ghy niet

---

(1) Correspondance d'Alexandre Farnèse. GACHARD.

wyders en zult connen wenschen noch begeren, u hier mede den almoghende heere bevelende.

Geschreven te Wesel (1) den thienden dach January XV<sup>e</sup>LXXIX.

Alexander.

Berty.

Montesdoca, de gewezen gouverneur van Maastricht, richtte het volgende schrijven tot de burgers, dat met den brief van Parma verzonden werd :

„Eerntfeste, eersame, voirsichtige, volgunstige heeren ende goede vrinden. Ick hebbe verstaen den onwillen die ghy hebt met het chrychsvolck daerinne liggende, deshalven ende om de goede affectien die uw L. gunsten wel weten dat ick altyd tot den selven gedragen ende bewezen hebbe, niet connen laeten aen U. L. gunsten te schrijven om denzelver voir oogen te leggen dat dit die rechte oerzaeke is om zich eens vuyt dit onrowick, sorchlick ende elendich leven te maecken ende vry en sich wederomme in die alde vrede en welvaert, handel en nering te begeven en te stellen, zoo veel te meer dat U. L. Gun. zult hier by de handt hebben den Prince van Parme ende placensie Co. Ma. onses allergenedigsten heere staetholder en Capiteyn Gnael die van het hoochberumpte Co. Ma. wegen, hier is met opperstrecten armen om U. L. Gun. te ontvangen in zyne Co. Ma. gehoirsaemheyt en uwe alle genedigste tractement te doen, en wederom in vrede en gerust koen te stellen, als U. L. Gun. voorheen zyt geweest, waertoe ick my erbiede en oprechtich en getrouwe midler intercessor ende onderhandelaer te wesen, waeromme als derzelver goetgunner ende vriendt ik U. L. Gun. raide deze occasien niet te verliezen noch te laten voorby passeren ende ghy zult myns vierigen goeden raedts hun hierover mogen my hoochlich bedancken indien ghy dien volcht. Dan dezelve hercompt uyt gemelde myne goede affectie, en de geens wegens vuyt eenige pretentien of crichsbevel, zoo U. L. Gun. wellicht zullen vermeynen die ick zal vermeynen in de stadt te hebben, want zulcx alle myne meyninghe niet en is dan alleenlyk zyne Co. Ma. ende zyne Excell. in dezen wetlichen dienst te leysten, ende U. L. Gun. my althyt met de waerheyt bevonden hebben als ze sich wel zullen weten te herinneren neventlick in 't gene ick in myn vertryck van daer versacht hebben, zoo willen die zelve my nu oock gelooven ende voir gewis halden

dat oft schoon U. L. Gun. sich nu ter tyt met het voirs. crychs-  
volck wederomme vereenighen en verdraegen, zulx al niet dan ge-  
veynsheyt en sal wezen, en voir weynich tyts tot dat zy haren  
slach sien, om dan te gedenken sich uwer meysters te maecken en  
de sich te wreken. Indien U. L. G. bedacht zyn mynen raedt te  
volgen zy mochten dry of vier gedeputeerden hier by zyn Ex<sup>ie</sup> aff-  
verdigen ende schicken, om met dezelve op alle genadige conditien  
te handelen, tot verzekering welker uwe gedeputeerde, men van hier  
oick soo veel gelycke persoonen in de stadt zal schikken, zoowel  
om dat men my vastliek sal moghen toebetrouwen, U. L. Gun.  
hiermede den almogenden God bevelende.

Gescreven te Wesel (1) den X January XV<sup>e</sup>LXXIX."

Schwarzenberg deelde den inhoud dezer beide brieven aan Matthias  
en dus waarschijnlijk indirect aan den prins van Oranje, mée. De  
Zwijger verzocht op 13 en 14 Januari de Generale-Staten, nog eenige  
compagnieën naar Maastricht te zenden en toch niet op den begon-  
nen vredehandel te Keulen in te sluimeren. Van den kant der Sta-  
ten bepaalde men zich tot eene belofte, die nooit werd vervuld,  
waarop Schwarzenberg den 21<sup>sten</sup> Januari zijn verzoek herhaalde.

Wij meenen den lezer met laatstgenoemd schrijven en met het  
verzoek van den prins van Oranje aan de Staten, ook in kennis te  
moeten stellen, te meer daar vooral in den brief van Schwarzen-  
berg reeds vroeger aangehaalde belangrijke feiten vermeld zijn.

„Eerweerdighe Edele en zeer voirsichtighe heeren. Ich en can uwe  
E. dienstwilligher meyninghen niet verhalten dat wy (ons verlaten  
op de goede vertroostinghe ons gedaen op ons voorgaende scrijven  
om ruyters en knechten tot versterkinghe van desen garnisoene en  
verzekeringhe deser goeder stadt Maestricht) met groot verlanghen  
daer op hebben gewacht maer niet met allen vernomen, dwelk ons  
grootelicx verwondert naedemael dat daer aen zo vele geleghen is,  
dat daer aen gheen gebreck noch vertreck en mag vallen. Soe veel  
te min aangemerct dat den vyandt sedert vyf daeghen herwerts  
metten meestendeel van zynder macht is afgebrocken en vertrocken  
naer Gelderlandt, latende alleenlyck in zynen ouden legher zekere  
quantiteyt van ruyters en knechten die lichtelyck zouden moghen  
opgeslaghen worden, zo hiere de voorseyde versochte versterckinghe  
voor handen waere. Daer ome zal uwe E. gelieven ons volck van

stonden aen, en zonder eenich langher vertreck herwaerts te schicken, waer by wy moghen goeden dienst doen, en onsen vyant krencken, soo wy best zullen kunnen of moghen met Gods hulpe. Ich hebbe oock tot twee reysen gescreven om de capiteynen Mevinck en Marquant ten eynde dat hen bevolen worde dat sy by huerlieden soldaten commen en de zelve regeren zo dit behoort oft dat my commissie worde gegheven andere te stellen in de plaetsen. Maer daer op en hebbe ich alnoch geene antwoorde, hoewel dat hoochlyks van noode is dat daer op in tyts worde versien, so oock de voorseyde Marquant, Lieutenant noch vendriex hier en heeft om te commanderen, en de knechten niemandt meer by hen en hebben dan een sergeant. Ende nu compt ons de tydinghe dat de Capiteyn Belen by den vyandt omgebracht is, also dat gelyckswils van noode is dat daer op ordi-  
nantie worde gemaect; het zy om een anderen in de plaats te stellen oft om de reste van zynen volcke te verdeelen onder dandere Capiteynen. Maer zo daer somighe by komen welk 't slot van Metthem en 's Hertogenrode scandelyck hebben opgegheven en verlaten, en dunct my niet raedsaem de zelve in dienste te behouden so oock de borghers zeer daer op smaeden, hen niet goedts vertrouwende, Ich hebbe der magistraet van Venloo goedts tyts van der compste des vyandts gewaerschouwt ten eynde dat sy die van Geldre Nienmeghen, Grave, en 's Hertogenbosch met haerlieder andere gebueren, daerof eensgelycx zouden waerschouwen, en onderlinghe goede ende scherpe wacht houden, hopen-  
de dat daeraen geen gebreck vallen en zal. Wy zyn zeer wel gedient van onsen nieuwe geschutte, maer zo des noch te luttel is moeten wy des meer ghieten daer toe ons van noode is meer clockspysen, daertoe zal uwe E: gelieven my commissie te geven om die te haelen laeten en aenslaen onder inventaris, daarmede desen besluytende bidde ich den almoghenden God uwe E: in gelucksalighen (regmente) langhe te gespaeren.

Gescreven tot Maestricht den XXI January 1579.

By uwen eerweerdicheyd en gants onder-  
danighen dienaer,

MELCHIOR VAN ZWARTZENBERG.

*Den eericeerdighen edelen wyzen en voirsichtighen heere  
myne heere de gnaele Staten dezer Nederlanden.*

(1) Documents historiques inédits concernant les troubles des Pays-Bas 1577—1584.  
(P. Kervyn de Volkaersbeke et Diegerick) uit de archieven der stad Yperen.

Het schrijven van den Prins van Oranje, gericht tot de Staten en inhoudende het verzoek om nog eenige compagnieën naar Maastricht te zenden, luidt als volgt:

Messieurs. Sur les memoires que Monsieur le conseiller Provins ma couñiques de vre part, me sembleroit, soubz correction de meilleur adoys, come jay ce jourdhuy escript a son Alteze, qu'il est neces-saire denvoyer en diligence secours à la ville de Maestricht, et seroy bien de cest adoys quon y fist marcher le plus tost que faire se pourra cinq ou six cōpaignies escossois, et en oultre, si lennemy vient l'assieger, que de bonne heure on pense aux moyens de la secourir, car la ville est de telle consequence, quelle meriteroit bien quon hasarde une bataille plus tost que de la laisser perdre.

Quant a la proposition faicte par Mons<sup>r</sup> lambassadeur de lempereur et la resolution prise de la responce à icelle il me sembleroit estre bon, attendu ce quil auroit rapporte du prince de Parme, mais aussy je seroy dadois sans s'arrester à telles longueurs, qui peuvent mener apres soy beaucoup de maux, il vous pleust prendre une bonne resolution et absolute à la guerre, car si nous debvons avoir la guerre nous en serons plus prestz, et ny a riens qui faict avan-cher la paix que si lennemy nous sent prestz à la guerre, etc.

Gand, ce XIII de Janvier 1579.

GUILL. DE NASSAU.

In de eerste dagen van Maart werd van Spaansche zijde met den meest mogelijken spoed alles voor het beleg van Maastricht in ge-reedheid gebracht. (1) Barlaymont, generaal der artillerie, werd gelast naar Namen te vertrekken en 48 stukken zwaar geschut, drie colu-vrienen, 50,000 kogels, vijfhonderd quintalen kruid, die te Luik gereed lagen en verder de noodige gereedschappen voor een beleg op de Maas in te schepen en naar Maastricht te vervoeren.

Aan Octavio de Conzaga werd opgedragen met een behoorlijk aantal ruiters, rechts voor Maastricht post te vatten en aan Lope de Figueroa, met zijn regiment Spaansche infanterie, een regiment Walen en vier compagnieën cavalerie, de stad van de andere zijde in

---

(1) Aangaande hetgeen *extra muros* tijdens dit beleg geschiedde, volgen wij zooveel mogelijk Vazquez. Op plaatsen, waar wij hiervan afwijken, worden de bronnen geciteerd.

te sluiten. Allen kregen order, zooveel mogelijk met spoed te handelen, ten einde uiterlijk op Zondag 8 Maart, het leger met den noodigen krijgsvoorraad voor de stad vereenigd te hebben.

Parma vertrok den 4<sup>den</sup> Maart, waarschijnlijk van Turnhout, met de rest van het leger en had in vier dagen Maastricht bereikt.

Hij besloot zijn intrek te nemen in het kasteel Petersheim, toebehoorende aan de familie de Merode, op een uur afstands van de stad. De bezetting van het slot, bestaande uit geoefende soldaten, voorzien van veel krijgsvoorraad, onthaalde de Spanjaarden op gewerschoten, waarop dezen zich ijlings terugtrokken.

Parma liet den slotheer door den kapitein Pedro de Castro aanzeggen, dat indien de toegang hem niet gewillig werd verleend, hij bevel zou geven, het kasteel te beschieten.

Het antwoord hierop luidde, dat men hen in geenen deele vreesde, waarop twee compagnieën van Lope de Figueroa en van Marcos de Isaba aangewezen werden, om met twee kanonnen het kasteel te belegeren.

Intusschen was Miguel Hernandes, pater der Jesuïeten, geboren te Mora del Rey bij Toledo, een goedgehartig en vroom man, de muren van het slot genaderd. Hij maande de bezetting in naam van J.-C. aan, zich op genade aan Parma over te geven en hiermede niet te wachten, tot het te laat zou zijn. Want, was eenmaal de artillerie aangevoerd, dan zouden zij allen het leven er bij inschieten. Nadat de pater hun tevens had verzekerd, dat niets kwaads hun te wachten stond, besloten zij tot de overgave.

Het kasteel werd ontsloten en onmiddellijk door de Spanjaarden bezet. Dezen, na den slotheer en de soldaten met vrouwen en kinderen in de kerk te hebben opgesloten, gingen aan het plunderen en maakten zich van veel rijkdom en voorraad meester. Wijn, bier en mondbehoeften vonden zij in overvloed. Verder eigenden zij zich de paarden, kleeven, meubels en sieraden toe, alles werd meegenomen en te gelde gemaakt. De buit, onder een gering aantal soldaten slechts te verdeelen, was voor een groot getal voldoende geweest.

Dit was een smakelijk voorproefje van hetgeen men in Maastricht dacht te vinden.

Parma had zich dien dag met de verkenning der omstreken en toegangen tot de stad, en verder met de regeling van de inkwartie-

ring der manschappen bezig gehouden. 's Avonds bij zijne aankomst te Petersheim, gelastte hij den slotheer en de soldaten onmiddellijk in vrijheid te stellen. Hij wilde alles nakomen, wat door Hernandes aan de bezetting was beloofd.

Den volgenden dag besteedde Parma nog met zijne veldoversten aan het bestudeeren van het terrein en de verdeeling der troepen.

Alhoewel het reeds Maart was, deed de koude zich nog streng gevoelen, zoodat de troepen zooveel mogelijk op de dorpen werden ingekwartierd. Op verschillende plaatsen werden deze, om de Spanjaarden een onderkomen te ontnemen, in brand gestoken. Hieraan maakte Lope de Figueroa met zijn regiment en eene compagnie reiters, nadat het hem gelukt was, verscheidene der brandstichters in handen te krijgen, spoedig een einde.

Cristobal de Mondragon had met eene sterke afdeeling der vreemde troepen, Maastricht van Duitsche zijde, waar de voorstad Wijk ligt, ingesloten.

Wijk was met Maastricht destijds reeds door eene prachtige steenen brug verbonden. Om de communicatie tusschen de beide legerafdeelingen gemakkelijk te maken, zouden twee schipbruggen, waarvan eene beneden de stad tegenover het dorp Haren en de andere er boven, tegenover Heugem, worden gelegd (1).

Op den linker Maasoever stonden aan de Noordzijde, bij de Hochterpoort, een regiment Spanjaarden en Lombardiërs met eenige vendels Duitschers en Walen onder de bevelen van Lope de Figueroa, Hannibal Altemps en Karel van Mansfeldt.

Parma zelf kampeerde meer westwaarts en had zijn hoofdkwartier, zoo als wij zagen, op het kasteel Petersheim. Valdès legerde tegenover de Brusselsche poort. In de buurt der Tongersche poort had Ferdinand de Toledo met Spaansche troepen post gevat, waarnaast meer naar 't zuiden de Barlaymont, de aanvoerder der artillerie. Bij den Pietersberg kampeerden Duitsche en Waalsche troepen onder Fronsberg, Fugger en den graaf de Rœulx.

De positie der Spanjaarden vóór Maastricht wordt ons vooral duidelijk gemaakt, door bijgaande pentteekening vervaardigd waarschijn-

---

(1) C. CAMPANA. Della guerra di Fiandra.

lijk door een Duitsch militair, die aan het beleg deel nam. Zij wordt thans in het archief te Marburg bewaard (1).

Wij veronderstellen, dat deze teekening de positie van het leger vóór de eerste bestorming schetst. De artillerie was toen geconcentreerd tusschen de Tongersche- en de Pieterspoort, waar de Spanjaarden getracht hebben, het eerst binnen te dringen.

De cavalerie, onder aanvoering van Octavio de Conzaga schijnt, afgaande op de teekening, vooral Oud-Vroenhoven betrokken te hebben.

Octavio de Conzaga had gedurende den nacht en den volgenden dag tot den middag zonder te rusten met de cavalerie om de stad gepatrouilleerd, waardoor niemand meer uit of in de stad kon. Van achteren gezien, ware het wellicht in het belang der Spanjaarden geweest, dat hij zich minder ijverig had betoond. Het was juist op Zaterdag 7 Maart een groote marktdag, waardoor vele landlieden in de stad waren, om hunne waren aan den man te brengen. Dezen niet huiswaarts durvende keeren, werden mee ingesloten en waren dus genoodzaakt, tijdens het beleg in Maastricht te blijven.

Uit de dorpen aan den Wijkerkant, waar de Spanjaarden reeds sedert drie maanden zich ophielden, waren reeds vroeger vele boeren met vrouw, kinderen en have gedeeltelijk naar Maastricht en voor een ander deel naar Luik gevlucht. Het gevolg hiervan was, dat eenige duizenden landlieden eene behulpzame hand bij den aanleg der verdedigingswerken verleenden en later het garnizoen (2), dat niet zeer talrijk was, bij de verdediging der stad dapper ter zijde stonden.

---

(1) Wij werden in de gelegenheid gesteld, het handschrift uit het archief van Marburg, betrekking hebbende op het beleg van Maastricht, dank zij de welwillendheid van den Heer D<sup>r</sup> Könnecke, archivaris te Marburg, te mogen inzien. De zeer korte tekst die bij de twee pentteekeningen behoort, bestaat uit het adres van Wilhelmen Landgrave zu Hessen enz. Een begeleidend schrijven van zekeren Georges von Schollay, gedateerd uit Cassel 18 Juli 1579, waarin deze den Landgraaf bijgaande stukken aanbiedt.

Verder eene korte, onbeduidende verklaring der teekeningen en ten laatste een tiental regels over den toestand der stad Maastricht na de inneming met vermelding der troepen, die als bezetting achterbleven.

(2) *Strada* zegt, dat binnen de vesting een garnizoen van 1200 man, bestaande uit Franschen, Duitschers, Engelschen en Schotten zich bevond, waarnaast 6000 boeren. Vazquez spreekt van ruim 4000 der meest geoefende en goed gedisciplineerde soldaten van de la Noue.

Melchior Schwarzenberg van Heerlen (1) nam wegens afwezigheid van de la Noue de betrekking van gouverneur der stad waar.

Het beheer der verdedigingswerken was in handen van den kundigen en dapperen Sebastiaan Tapyn, een Lotharinger, die met de la Noue, la Rochelle had verdedigd. Hij was een uitstekend bouwkundige, die bij de verdediging van Maastricht blijken van kunde en vindingrijkheid gaf, zoo als men te voren nooit zag. Altijd en overal was hij persoonlijk bij het werk, waarmede de laatste dagen sedert de Spanjaarden in het gezicht der stad waren verschenen, buitengewone spoed werd gemaakt. De soldaten werden hierin voortdurend door ruim vijfduizend burgers en vrouwen, waaronder zelfs de nonnen uit de kloosters (Vazquez), bijgestaan.

Het bevel was gedeeltelijk in handen van zekeren Manzano, een Spanjaard uit een plaatsje in de buurt van Ocaña afkomstig. Hij was sedert vijf jaar in dienst der Staatschen, en uit het Spaansche leger gedeserteerd, wegens een moord, door hem Oct. Capizucchi gepleegd. Men zegt, dat hij niet minder bekwaam en dapper was dan Tapyn.

Reeds in de eerste dagen van het beleg werd in de stad eene regeling omtrent het gebruik der voedingsmiddelen getroffen. De prijs, waarvoor het voedsel voor menschen en dieren mocht worden verkocht, werd vastgesteld. Om de arme, stadwaarts gevluchte buitenlieden te gemoet te komen, werden onbaatzuchtige mannen benoemd, die hunne belangen zouden behartigen. Anderen werden aangesteld, om tegen behoorlijken interest en vaste verzekering geld bij de kooplieden op te nemen. Spoedig gingen van den kant der boeren evenwel klachten op, dat zij tegen den gestelden prijs geen voeder voor hun vee konden machtig worden, waarop onder de ambachten en overheden eenigen gekozen werden, om de huizen te onderzoeken en den aanwezigen voorraad op te teekenen (2).

Intusschen zaten de Spanjaarden buiten de stad niet stil. Vooreerst werden de schipbruggen, waarlangs beide afdeelingen in

(1) De familie van Schwarzenberg voert in een schild van lazuur vier zilveren palen en op den helm twee olifantssnuiten. Dit geslacht kwam in de XV<sup>de</sup> eeuw uit Duitschland in Limburg. Een tak der Nederlandsche Schwarzenbergen, te Luik woonachtig, voerde den titel van graaf. Melchior Schwarzenberg, die wij als gouverneur van Maastricht leeren kennen, bewoonde het landgoed *Strüver* bij Heerlen. (J. HABETS. Het leenhof en de leenen van Valkenburg. 1885).

(2) R. P. HAAKMAN en ALLARD. *Publications* 1876.

verbinding zouden blijven, gelegd en zoo stevig gemaakt, dat niet alleen voetvolk en cavalerie, maar zelfs zwaar geladen wagens en kanonnen er overheen konden trekken. Soldaten hielden bij dezen arbeid voortdurend de wacht, teneinde de bezetting, die meermalen bij uitvallen het werk trachtte te vernietigen, hierin te verhinderen.

De loopgraven, waarlangs de belegeraars de stad zoo dicht mogelijk zouden kunnen naderen, om zoodoende den vijand de gelegenheid tot verdere versterking der stad te ontnemen, werden aan alle kanten geopend.

Vier forten werden aan de Brabantsche zijde aangelegd, waarvan het eerste bij den Hunnenberg, waarlangs de Jeker naar de stad vloeit; een ander op eene hoogte tegenover de Tongersche poort; het derde tegenover het bolwerk van St. Servaas en het laatste bij de Boschpoort, tegenover de kerk der ridders van de Duitsche orde.

Hoewel de pionniers, door Mansfeldt uit Luxemburg ontboden, nog niet aangekomen waren, sloegen de soldaten in navolging van Parma, de handen aan 't werk. Zij voerden graszoden en aarde aan en sloegen palen in den grond met zoo veel ijver en goeden wil, dat binnen twee dagen deze versterkingen klaar waren (1). In elk der forten was plaats voor verscheidene compagnieën. Zij waren vierkant, door wallen en grachten omringd en van vier bastions met de noodige batterijen voorzien. Deze forten waren vooral tegen den vijand, die van buiten kon komen opdagen, gericht.

Met het toezicht bij dit werk waren J. B. Plato en Prosper Barocci belast.

Op den anderen Maasoever werden door Mondragon eveneens twee forten gebouwd, waar de troepen, die in de dorpen lagen, hun intrek namen.

## § 2. DE EERSTE AANVAL DER SPANJAARDEN.

Parma wendde zich tot Pedro de Montesdoca en Ferdinand van Toledo, die beiden langen tijd in Maastricht hadden vertoefd, ten einde van hen te vernemen aan welke zijde de vesting het zwakst was. Dezen schenen over deze quaestie nooit te hebben nagedacht en wisten dienaangaande geene inlichting te geven.

---

(1) STRADA.

Parma en Cervellone meenden met een aanval van den kant der Boschpoort te moeten beginnen. Dit gedeelte werd door hen als het zwakste punt beschouwd. Daar kwam nog bij, dat de verdedigingswerken daar ter plaatse dicht bij de Maas waren gelegen, zoodat Mondragon tijdens den aanval van den anderen oever de behulpzame hand kon bieden.

Men zou evenwel eerst het oordeel van Barlaymont, die nog niet uit Namen aankomen was, afwachten.

Bij zijne aankomst bleek spoedig, dat deze een ander gevoelen was toegedaan, en wel op de volgende gronden:

Vooreerst verklaarde hij zich tegen een aanval op gemelde plaats, omdat het terrein tusschen de Maas en de Boschpoort zeer laag was gelegen en daardoor, in geval van regen, aan overstromingen blootgesteld was. Daar kwam nog bij, dat deze vlakte het meest open lag, waardoor de manschappen aan het geschut der vesting hier meer dan op ieder andere plaats blootgesteld zouden zijn.

Hem kwam de kant der Tongersche poort meer geschikt voor, een gevoelen, dat door de meeste aanvoerders werd gedeeld. Parma maakte haast met den aanval, omdat hij vreesde, dat de vergadering, te Keulen gehouden, tot eene overeenkomst en een wapenstilstand zou leiden. Vóór dien tijd wilde hij in het bezit van den sleutel der Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden zijn.

De aanval werd voornamelijk gericht tegen een fort, het oude (il Viejo) genaamd, dat tusschen de Pieters- en de Tongersche poort was gelegen. Deze toren bevond zich in de buurt van een bastion, dat puntvormig uitliep. Een muur in den vorm van een elleboog liep van gemelden toren naar de Tongersche poort.

Een voordeel, dat een aanval aan dezen kant der vesting opleverde, was, dat de wegen aldaar breeder en sommige zelfs hol waren, zoodat zij voor loopgraven als het ware dienst konden doen en de soldaten dekken.

De Spaansche infanterie, die bij dit beleg het meeste dienst deed, werd belast met het opwerpen van verschansingen, van de Tongersche poort naar rechts vooral tegenover gemelde plaats.

Op 20 Maart werd door Parma aan Francisco de Aguilar, Casper Ortiz en Sancho Ladron bevel gegeven, met hunne compagnieën Spaansche soldaten, genoemd fort aan te tasten en, wanneer dit in

hunne handen mocht vallen, het te versterken en niets te sparen om in het bezit ervan te blijven.

Intusschen had Tapyn het volgende middel, om de soldaten en burgers te dwingen met meer hardnekkigheid te vechten en van eene overgave aan de Spanjaarden af te schrikken, verzonnen en ten uitvoer gebracht. Twintig Spanjaarden, die vóór het beleg in hunne handen waren gevallen, werden met den strop om den hals en een gewicht aan de voeten in de Maas geworpen. Hij wist, dat eene dergelijke wreedheid, op de hunnen gepleegd, de toegevendheid van Spaansche zijde, deed ophouden en dat eene geduchte wraakneming, wanneer de gelegenheid zich aanbood, niet zou uitblijven.

Een dergelijk geval, zegt Vazquez, deed zich in 1574, ten tijde van Lodewyk de Requesens voor. Zekere kapitein, Santa Maria genaamd, een Gasconjer, gouverneur van Oudewater, deed in den nacht verschillende heiligenbeelden spottenderwijze op de wallen plaatsen, om de Spanjaarden te verbitteren.

Toen Tapyn het plan der Spanjaarden ontdekt had, deed hij de wallen zoo spoedig mogelijk voorzien van geschut en den toegang tot het fort wapenen en versperren, waarna hij onverwachts de Spanjaarden aanviel. Van beide kanten werd met leeuwenmoed gestreden en veel volk verloren. Het gelukte den Spanjaarden, met veel moeite het punt, dat zij verlangden te veroveren; maar tegen de overmacht der artillerie, die van de wallen vuur gaf, waren zij niet bestand. De drie aanvoerders besloten eenparig tot den aftocht, vele dooden en gekwetsten achterlatende.

Barlaymont had den last ontvangen, om het ravelijn met acht stukken zwaar geschut aan te tasten, maar had zich tot drie bepaald en met deze nog maar zoo flauw gevuurd, dat het effect onbeduidend was, zoodat zij weinig of geen schade aanrichtten (1).

Volgens de verklaring van Tapyn, na de overgave der stad afgelegd, was de uitslag van dezen aanval voor beide partijen van de grootste beteekenis. Hadden de Spanjaarden onmiddellijk met meer kracht, zooals bevolen was, aangetast, dan had de bezetting der stad onmogelijk het fort meer kunnen bereiken en voor degenen

---

(1) 23 Meert begonsten sy 's morgens vyf stucken te schieten op de stad en schooten meer als 300 schueten op eenen kant. (*Chroniek van St. Servaas*, uit de verzameling handschriften van den Kanunnik Brandts).

die het reeds bezet hadden, ware de terugtocht naar de stad eveneens ondoenlijk geweest. De overgave zou, volgens Tapyn, onmiddellijk den dag van den eersten aanval hebben moeten volgen, of, wanneer hij zijnerzijds beproefd mocht hebben, het fort te verdedigen, zou hij waarschijnlijk het grootste gedeelte zijner strijdmacht hierbij verloren hebben.

De reden, waarom Barlaymont met zooveel lauwheid, waaruit een niet te overzien nadeel voor de Spanjaarden voortsproot, handelde, was het gevolg van eene veete tusschen hem en graaf Guido S. Georgio, een Italiaan, uit Montferrat afkomstig. Deze jonge edelman, een nog onbedreven maar zeer dapper krijgsman, was de vriend en gunsteling van Parma, die veel vertrouwen in hem stelde en hem met het overbrengen van bevelen belastte. Dit alles had den naijver van Barlaymont opgewekt, die zich overtuigd hield, dat vele der bevelen, door Guido overgebracht niet van Parma, maar van hem zelf kwamen.

Nog gaf Parma de hoop niet op, langs dezen kant de stad te winnen, en liet daarom het fort op nieuw beschieten. Door Pedro de Castro werd Barlaymont het bevel overgebracht, twee coluvrienen op eene hoogte te plaatsen om uit deze en acht andere stukken met alle kracht den ingang der versterking te beschieten, terwijl hij tevens de manschappen klaar zou houden, om in den namiddag storm te loopen. Uit het antwoord van Barlaymont aan de Castro bleek, dat hij niet overtuigd was, dat dit bevel van Parma kwam, maar veeleer van Guido. Desniettegenstaande verklaarde hij aan het bevel te zullen voldoen.

De Castro, die het wantrouwen van Barlaymont bemerkte, verzekerde hem, dat hij van niemand anders dan van Parma deze opdracht had gekregen en verzocht hem verder Guido voor een getrouw en eerlijk onderdaan te houden, in wiens nadeel hij nooit het minste vernomen had.

Had Barlaymont den vorigen dag slechts traag laten vuren, de tweede maal geschiedde dit nog lauwer, zoodat de acht vuurmonden aan den mantel der versterking slechts onbeduidende schade aanbrachten.

Voorzeker zoude Parma, Barlaymont voor zijne ongehoorzaamheid en verkeerde handelwijze in dezen, gestraft hebben, ware hij niet door

den Koning hierin verhinderd. Deze had zich dit recht tegenover edellieden en gezagvoerende personen uit de Vlaamsche Staten alleen voorbehouden. Door toegevendheid in geval van overtredingen, meende hij dezen des te meer aan zich te binden. Dit was de reden, waarom Parma zich onthield van straffen. Meermalen gebeurde het dat hij gedwongen was, genade aan personen uit het land te schenken, die ruimschoots eene bestraffing verdienden, en eene genadige behandeling in geen en deele waardig waren.

Barlaymont was in elk geval een der ridderlijkste en meest geziene personen van het land en daarbij door de Spanjaarden zeer bemind. Bij vele andere gelegenheden onderscheidde hij zich in dienst van den Koning door dapperheid.

Afgunst alleen had hem in deze grove fout, waarvan hij ongetwijfeld de nadeelen niet had berekend, tegenover Parma, wiens vriend hij zich noemde, doen begaan. (Vazquez).

Tapijn, na zich overtuigd te hebben, dat de batterijen slechts weinig schade aan de versterking hadden aangebracht, gaf bij het naderen van den nacht aan zijne soldaten bevel, om hetgeen vernietigd was, te herstellen.

Parma zag spoedig in, na den moed der belegerden bij den eersten aanval en het overleg en de degelijkheid, waarmede zij door Tapijn werden aangevoerd, te hebben gadeslagen, dat van zijnen kant niet alleen met kracht en geweld, maar ook met overleg moest gehandeld worden. Van den kant van St. Pieter werden mijnen en ovens gegraven en verder loopgraven aangelegd. Ferdinand van Toledo kreeg bevel, om met zijn regiment Spanjaarden hierin behulpzaam te zijn. Ook op andere plaatsen werd met hetzelfde werk een begin gemaakt, onder anderen aan St. Antonius, door het regiment van Lope de Figueroa en aan de Brusselsche poort door Francisco de Valdès met Waalsche en Duitsche regimenten.

Met den meesten ijver ging men van alle kanten aan het werk. Alexander was overal bij en om de anderen aan te sporen sloeg hij, gelijk de minste zijner soldaten of arbeiders, de handen aan het werk, bij het uitgraven der mijnen. Voortdurend zond hij brood, kaas en bier aan de mijnwerkers om hen bij dit zeer vermoeiende werk op te wekken en aan te moedigen. Dikwijls evenwel ontbrak hem voor een en ander het noodige geld. In deze benarde omstandigheden

ontzag hij zich niet dit aan zijne kapiteins te vragen en wanneer deze ook in geldverlegenheid waren, verzocht hij hen, hunne kettin- gen en juweelen af te staan, die als onderpand voor geld naar Luik werden gezonden. Met al zijne kleinooden en het zilverwerk, dat hij bezat, had hij evenzoo gehandeld, en dit alles, om te voorkomen, dat de soldaten hunne posten en vaandels verlieten. Velen van dezen, alhoe- wel niet aangewezen, om in de loopgraven werkzaam te zijn, boden zich hiertoe vrijwillig aan, alleen om in de versnapering, die hen daar wachtte, te kunnen deelen.

Op 26 Maart waren twee mijnen en een oven klaar, en terwijl de manschappen voor de bestorming geposteed waren, werden zij onder het vuren met twee coluvrienen van de hoogte en twaalf kanonnen in de vlakte, aangestoken. Het effect, door de ontploffing teweeg ge- bracht, was onbeduidend, zelfs werd het beklimmen er nog door bemoeielijkt. De oorzaak lag hierin, dat men op deze plaats zandgrond of omgewoelde aarde had (1).

Deze teleurstelling baarde Parma veel zorg en gaf hem veel stof tot nadenken, zoo zelfs, dat, ware hij niet bevreesd geweest aan zijn goeden naam als veldheer te kort te doen, hij van zijn besluit zou teruggekomen zijn, niet, dat hij de hoop, om Maastricht te veroveren opgaf, maar in het belang van zijn leger, dat gebrek had en waar- voor hij het noodige niet wilde rooven of bedelen. Zelfs het geld om in de noodige mondbehoeften te voorzien, ontbrak en hij zag geen kans om zich dit spoedig te verschaffen. Daar kwam nog bij, dat hij den vijand had leeren hoogschatten. Niemand verscheen achter de wallen of vertoonde zich op de muren met praatjes, zooals dit ge- woonlijk gebeurt bij dergelijke gelegenheden. Eene volmaakte stilte heerschte overal, hetgeen voor hem als bewijs gold, dat gewerkt werd, en, dat men binnen de muren vast besloten had, liever te ster- ven dan zich over te geven.

---

(1) 25 Meert. Hebben die Spaegniarts seer dapper op die stad geschoten, soo dat zy op dezen dagh meer als 4000 schuet hebben geschoten, en alle daegen 2 oft 3 mael allarm gemaect. En die soldaeten met die burgers en huyslieden waeren seer welgemoet en men seyt dat op die 5 daegen geschoeten syn geweest meer als 11000 schuet; en hebben geschoten met clooten waegende 42 pond.

31 Meert was allarm, ende de vyanden meenden de stadt omtrent 9 uren savonds in te nemen, maer moesten wycken met groote schanden ende bleven meer als 500. (Chroniek van St. Servaas).

Zijn moed en vastberadenheid kregen weer de overhand, zoodat hij, al deze moeielijkheden over 't hoofd ziende, zijne manschappen begon aan te moedigen en hun de inneming als gemakkelijk af te schilderen, voorgevende dat de vijand onmogelijk tegen zijne dappere krijgslieden bestand was.

Op zekeren dag in de verschillende kwartieren de rondte doende, vernam hij, bij Francisco de Valdòs gekomen, dat men zich in dit gedeelte haastte, om twee mijnen te laten ontploffen. Deze werden namelijk door de belegerden, die eene tegenmijn, uitmondendē in die der Spanjaarden, hadden aangelegd, aangevallen. Na een kort gevecht wist de vijand van den volgenden krijgslist gebruik te maken. De opening was met eene zware plank afgesloten, die zij na eene groote hoeveelheid kokend water uitgestort te hebben, plotseling verwijderden. Deze gloeiende stroom ontlastte zich in de mijn der Spanjaarden, die de wapenen lieten vallen en, na hevige brandwonden bekomen te hebben, ijlings de vlucht namen. De belegerden namen onmiddellijk de plaats in, die zij verlaten hadden.

In de andere mijn werd aan de opening eene groote hoeveelheid groen hout opgestapeld en vervolgens in brand gestoken. Door middel van orgelpijpen uit de St. Servaaskerk bliezen zij den rook naar binnen, waardoor de Spanjaarden, tegen deze stikkende dampen niet bestand, genoodzaakt waren, hunne positie te verlaten.

Parma was woedend over deze krijgslist van Tapyn, waardoor hem de kans op slagen in dezen ontnomen werd. De vluchtende soldaten sprak hij evenwel goedig toe, hun zeggende, dat hij niettegenstaande dezen tijdelijken tegenspoed, vermeende met de wapenen in de hand meer te vermogen, dan de vijand met al zijne kunstgrepen, en wanneer, vervolgde hij, het hun gelukt is, onze mijnen hierdoor te veroveren, men zal ze voorzeker den volgenden dag weten te herwinnen. De soldaten verheugden zich, deze taal uit den mond van hun aanvoerder te vernemen, daar zij niets vuriger wenschten dan de wapens met den vijand te meten.

Parma gaf bevel in den nacht eenige zware planken van boven van schietgaten voorzien, klaar te maken. Tien Spaansche soldaten uit de compagnieën van Ortiz, de Perea en Nunez de Palen gekozen, werden gelast, in den morgen twee aan twee eene plank naar de mijn, die men verloren had, te dragen. Achter de planken werden muske-

tiërs geplaatst, die door gemelde openingen vuurden. Elke plank was tevens door vier pieken vergezeld. In de mijn gekomen, viel de vijand hen aan, maar werd van achter deze schilden neergeveld. Die het waagden te naderen, werden door de piekeniers afgemaakt. Boven den grond werd eveneens tusschen de belegerden op de wallen en de Spaansche soldaten in de loopgraven, zoolang als noodig was, om de mijnen van Spaansche zijde weer te bemachtigen, gevochten.

### § 3. UITVALLEN DER BELEGERDEN.

Omstreeks den middag van den volgenden dag deden de belegerden onverwachts eenen uitval tusschen de Brusselsche- en de St. Antoniuspoort, langs de Kruispoort, met 600 man voetvolk, waarnaast ongeveer 60 ruiters langs de Boschpoort onder aanvoering van Tapyn en met zooveel woede, dat zij door de loopgraven niet tot staan gebracht werden en deze zelfs gedeeltelijk verwoestten. Aangezien de Spanjaarden in de rust of aan 't eten waren, werden zij verrast en waren dus totaal ongewapend en niet in staat weerstand te bieden. Zonder verzet, als het ware, werden zij door den vijand afgemaakt.

De kapitein Pedro de Guzman wist alleen, door twaalf soldaten gevolgd, waarvan de meesten zonder wapenen, zich eenigszins te verdedigen. Hij sneuvelde, omringd door vele vijanden, allen getroffen door zijne hand, en de eenigen die bij dezen uitval bleven.

Parma, die, terwijl dit alles voorviel, aan gene zijde van de Maas was, snelde zoo spoedig mogelijk toe. Na de aanvoerders gehoord te hebben, bleek hem, dat zij allen afwezig en aan den disch van Octavio de Conzaga in het kamp der cavalerie vereenigd waren geweest.

Hierdoor was hij zoo getroffen, dat hij zijne aandoening niet kon verbergen, en, na bevel gegeven te hebben om de gesneuvelden te begraven, ging hij op een aardhoop zitten, omringd door vijf en dertig aanvoerders, met Gabriel Cervellone aan zijne zijde. Langen tijd bleef hij sprakeloos zitten, totdat Francisco de Valdès naderde, wien hij opgewonden toevoegde: of het een geschikte tijd was om buiten zijn kwartier te gaan eten en zijn post te verlaten. Deze antwoordde eenigszins vrij, dat, toen de Koning hem zond om onder Parma's bevelen te dienen, deze wel wist, dat men met twee verminkte

armen niet kan vechten, en dat hij alleen gekomen was, om hem met zijn raad, indien hij dien verlangde, bij te staan. Verder, dat hij eenige dagen geleden, op het voordeel om eenige kanonnen op een bepaald punt te plaatsen, gewezen had, een raad, waarnaar niet geluisterd en waaraan geen gevolg was gegeven.

Parma stond op zoo toornig, als men hem nooit zag, Valdès toevoegende, hoe men van iemand, die zijne manschappen tegen den vijand niet weet te beschermen, kan verwachten, dat hij de artillerie zou weten te bewaken. Verder, dat hij het alleen aan de vele en trouwe diensten te danken had, dat geene strengere maatregelen tegenover hem genomen werden. Valdès maakte eene diepe buiging en verwijderde zich. Hij toonde in deze, zegt Vazquez, welke achting en gehoorzaamheid men aan zijne meerderen verschuldigd is.

Francisco Valdès was een zeer ervaren en knap krijgsman waarvan de geschriften, die zich vele minder bedrevenen, ten nutte maakten, getuigen. Vooral aan den *Sargento mayor*, eene betrekking, die hij zelf langen tijd waarnam en die tot de meest gewichtige en nuttige van het krijgswezen behoorde, leert hij, hoe deze zijne plichten moet vervullen.

Dat de Spanjaarden niet in staat waren om den vijand tegen te houden, was evenwel niet zoo zeer het gevolg van onwaakzaamheid en wanorde in de loopgraven, als van het gebrek aan brandende lonten, waardoor het oogenblikkelijk gebruik der haakbussen onmogelijk werd. De schuld in dezen lag minder aan den kant van de soldaten of van hunne aanvoerders, dan aan de regeering, die onder dergelijke omstandigheden zich meer spaarzaam dan vrijgevig toonde en dan nog aan het weinige, dat zij gaf, strenge voorschriften omtrent het gebruik toevoegde.

Bij het beleg van Maastricht was men niet in staat de noodige hoeveelheid lonten, het kruit en andere kriegsbehoeften aan te schaffen, zelfs niet de soldij geregeld uit te betalen. Door gebrek aan geld, om het streng noodzakelijke aan te schaffen, een gebrek, waarin niet kon worden voorzien, stelde men zich aan eene zoo schandelijke nederlaag, als wij gezien hebben, bloot.

Van dit tijdstip af werd dan ook bij de verschillende belegeringen in de Nederlanden gezorgd, dat genoeg krijgsvoorraad in de loopgraven en in het kwartier der artillerie voorhanden was, en werd deze

in overvloed aan de manschappen uitgedeeld. De soldaten, niet meer bevreesd, zooals voor Maastricht, dat hun voorraad voor meer dringende gelegenheden te kort zou schieten, waren ook waakzamer en hielden de lonten aan 't branden. Men hield voor Maastricht kruit, lont en lood in de bus en in den zak, te meer, daar men vertrouwde, dat de vijand het niet durfde wagen de loopgraven aan te vallen.

Geen grooter vijand, zegt Vazquez, van den soldaat dan eene overdreven gerustheid, die hier, zooals wij zagen voor gevolg had, dat de veldoversten gezamenlijk hunne kwartieren verlieten en bij Oct. de Conzaga ten eten gingen. De aanvoerder heeft niet meer recht om zijn post te verlaten, dan de minste der soldaten. Zij hadden dan ook allen eene grovere berisping verdiend dan die hun was toegediend. Valdès, die ze ontving, betaalde voor allen. De bescheiden vrijheid (?) waarmede hij Parma antwoordde, kenmerkte zijnen moed. De soldaat doet zich het best kennen, als flink en bewust van de diensten, die hij bewezen heeft, wanneer hij onbewimpeld zijn gevoelen durft uiten tegenover dengenen, die hem beloonen of straffen kan".

De belegerden herhaalden hunne uitvallen en streken daarbij met onversaagden moed. Bij een dezer gelegenheden verloren de Spanjaarden zelfs meer dan 200 man, waaronder de kapitein A. Cavalca, van het regiment van Lope de Figueroa, die nog geen 14 dagen aan het hoofd zijner compagnie stond (1). Hij werd met een steen aan den hals in de Maas geworpen.

De loopgraven waren intusschen van alle kanten bijna voltooid en naderden de grachten. Vooral aan St. Antonius verkeerden zij in den besten staat, zoodat men besloot aan dezen kant de groote bestorming te beproeven. Bevelen werden gegeven, om de gracht hier zoo veel mogelijk droog te maken. Telkens, wanneer de wacht optrok,

---

(1) Op 1 April deden de Staatsche bij een uitval eene schans springen waarbij meer als 100 dooden bleven en namen 5 bouwmeesters gevangen.

2 April, wiert den principaalsten meester in de Maas geworpen, omdat hij niet klappen wilde, dan de 4 andere zijn aangehouden om te wercken aen die stadt. (Chr. St. Servaas).

Op 3 April, is allarm geweest op 't bolwerck te Lenculen (bij de Tongersche-poort), en ons volck sloegt ze weder aff 2 oft 3 mael, en zijn van hun wel 12 wagens dooden wegh gevoert. (Chr. St. Servaas).

werden takkebossen mée daarheen gevoerd, door degenen, die het lot daarvoor aanwees. Dit geschiedde niet zonder groot gevaar, daar de wallen altijd van veel geschut waren voorzien, en de wacht, die op of aftrok, vooral tot mikpunt gekozen werd.

Aanhoudend werd er gevochten, van beide zijden werd den ganschen dag door gevuurd. Men maakte bij dit beleg van hulpmiddelen en kunstgrepen gebruik, tot dusver nooit gezien. Zoolang het beleg duurde d. i. ongeveer vier maanden, legde men de wapens niet uit de hand; mijnen en tegenmijnen werden gedolven, pikfakkels en brandende kransen werden van de wallen met veel behendigheid geslingerd. Men vocht man tegen man, bijna aanhoudend, zoowel onder den grond als op de wallen en in de grachten. Voet voor voet, met de wapenen in de hand werd het terrein, dat men wilde bezetten, veroverd, om dikwijls morgen weer te verliezen, wat van daag met veel bloedvergieten gewonnen was. Altijd waakzaam, voortdurend op de been, liet men geen oogenblik verloren gaan. De belegeraars toonden zich volhardend, de belegerden halsstarrig. Het gevolg hiervan was, dat reeds op dit tijdstip vele manschappen bij het beleg van Maastricht hun graf gevonden hadden. Als bewijs, dat het bij de Maastrichtenaren niet aan mannen ontbrak, die het gevaar durfden trotseeren dient het volgende feit: In de eerste dagen van April waagde het zekere Willem de Riddere, Kapitein der busschutten met zeven of acht anderen in een bootje op de Maas door de vijandelijke gelederen te dringen, na twee Spaansche schildwachten gedood te hebben. De derde schildwacht maakte alarm, waardoor slechts een der Staatschen het leven verloor. De andere wisten te ontsnappen en kwamen behouden te Antwerpen, waar zij om bijstand voor de belegerden gingen vragen (1).

#### § 4. ALGEMEENE BESTORMING OP 8 APRIL.

Den 7<sup>den</sup> April werden de aanvoerders der Spanjaarden bijeenge-roepen, om hun te kunnen mededeelen, dat zij voor den volgenden dag alles in gereedheid moesten brengen, de loopgraven aan de grachten aansluiten, de mijnen en ovens geladen hebben en de artillerie geplaatst.

---

(1) Mémoires anonymes.

De soldaten zou men er van verwittigen, dat tot de algemeene bestorming, voor den volgenden dag besloten was. Allen waren met dit besluit van Parma zeer ingenomen. Aan de kapiteins en andere officieren werd last gegeven, hun post niet te verlaten, aan de soldaten, dat zij in hun kwartier moesten blijven.

Weldra was men van alle kanten druk in de weêr, met de voorbereiding voor hetgeen den volgenden dag moest plaats hebben. De wapens werden gepoetst en nagezien, de pluimen en andere sieraden voor den dag gehaald en klaar gemaakt. Sommigen gingen biechten, anderen dachten aan hun testament, allen waren hoogst tevreden, met het vooruitzicht, dat zij met de vijanden der kerk weldra slaags zouden geraken. (Vazquez).

Aan ieder werd de post, dien hij zou innemen, aangewezen. De geneesheeren werden van het noodige voorzien en de hospitalen in gereedheid gebracht. Voor de biechtvaders, om de soldaten in den doodstrijd bij te staan, werd ook gezorgd.

Octavio de Conzaga kreeg bevel bij het aanbreken van den dag de cavalerie op de parade plaats (plaza de arma) te doen verzamelen.

Parma maakte eenige haast met de bestorming, omdat hij meende te weten, dat binnen weinige dagen, hulp voor de bezetting zou komen opdagen. Er was namenlijk eene duif door de Spanjaarden gevangen, met een briefje onder den rechter vleugel, waarop vermeld stond, dat vóór 15 April op hulp van buiten kon gerekend worden.

Den volgenden morgen was de cavalerie, zoowel als de infanterie, bij het krieken van den dag reeds op de been, vol verlangen om zich weldra met den vijand te meten.

In de eerste plaats werd de gracht aan den kant van St-Antonius (Boschpoort) door middel van takkekossen droog gemaakt, want zoolang deze niet was gevuld, kon men tot de bestorming niet overgaan. Om dit werk gemakkelijk te maken, deed Mondragon van de Wijker zijde de stad aan de Boschpoort hevig beschieten (1).

Men trachtte verder op twee plaatsen met twintig kanonnen eene bres te schieten, waarvan eene in de nabijheid der Tongersche en de andere aan de Boschpoort. Na twee en een half uur waren de

---

(1) 6 April werd geschoten van de Beek naar de Biessen. Chr. St. Servaas.

openingen in de vestingmuren zoo groot, als voor eene bestorming noodig is.

Parma had tusschen de twee batterijen post gevat, teneinde het effect, door hen teweeg gebracht, te kunnen gadeslaan.

Het Spaansche leger stond verder als volgt in slagorde opgesteld: Aan de Boschpoort, Lope de Figueroa met het oude Lombardische regiment, het regiment van Francisco de Valdès, zes compagnieën van Hannibal Altemps, verder Duitschers, Bourgondiërs en vijf compagnieën Walen. Deze waren allen zooveel mogelijk vooruitgeschoven. De acht overige afdeelingen van Altemps stonden in slagorde bij het fort.

Voor den aanval op de Tongersche poort waren bestemd het regiment van Ferdinand de Toledo, zes compagnieën van Fronsberg en de Duitschers, door de Barlaymont aangevoerd. Eene afdeeling der Duitschers van Fugger had op een afstand bij het fort post gevat.

In de stad, waar men op de hoogte was van hetgeen er zou gebeuren, werd ook niet stil gezeten. Iedereen, kinderen zelfs niet uitgezonderd, sloeg de handen aan het werk, vooral op de punten, waar de aanval werd verwacht. Tapijn voerde het bevel aan de Boschpoort, die hij als het zwakste punt beschouwde. Bij de Tongersche poort, was het bevel in handen van Manzano, die in bekwaamheid, zoo als wij hoorden, voor Tapyn niet onderdeed.

Tapyn herinnerde den soldaten, dat de Prins van Oranje hun de stad had toevertrouwd en dat zij den eed van trouw, dien zij hem gezworen hadden, moesten gestand doen. Als voorbeeld ter navolging wees hij hun op de standvastigheid der burgers en boeren en op den moed der vrouwen, die de voorkeur gaven aan den dood boven het leven als overwonnene. Verder, dat eendracht onder de bezetting een hechter bolwerk tegen den vijand is, dan de sterkste vestingwerken. „Deze innemers van dorpen”, zeide hij, „die tegenover ons staan, zullen hier geduchter weerstand ontmoeten dan te Petersheim. De drooggemaakte grachten zullen weldra met hun bloed worden gevuld”.

Door een aanstaand kapitein, belast met het onderzoek der grachten, werd bericht, dat deze genoegzaam droog waren, terwijl een andere, door Valdès uitgezonden, het tegendeel beweerde. Parma, verbaasd over de tegenstrijdigheid der beide inlichtingen, wilde per-

soonlijk zich omtrent den toestand der grachten gaan overtuigen, waartegen de Raad zich sterk verzette. Graaf Guido de S. Georgio belastte zich met de verkenning en boodschapte weldra, dat voor den aanval alles in orde was.

Parma deed volgens ouder gewoonte eerst een gebed en droeg zijne onderneming aan God op, waarna het teeken voor den aanval door trommelslag en trompetgeschal werd gegeven. De vuurmonden zwegen en onder het aanroepen van Santiago, den patroon van Spanje, werd de strijd aanvaard en storm geloopt.

Van beide zijden ontbrak het niet aan blijken van moed en doodsverachting.

Bij de Boschoort werd de bres het eerst bestegen door een korps vrijwilligers, dat hoofdzakelijk uit jonge Italiaansche edellieden, onder aanvoering van Fabio Farnese, den neef van Alexander, bestond. Mansfeldt had hen aan het regiment van Figueroa toegevoegd. Onder deze onderscheidden zich vooreerst de graaf de Nofri en Antoon Simoneta (1), die beide op den wal gekomen, doodelijk werden getroffen en op de plaats bleven. Fabio Farnese en met hem de markies de Malaspina, Cùniga en Schiaffinate hadden zich, niettegenstaande bijna al hunne makkers reeds gesneuveld waren, door de vijandelijke gelederen eenen weg gebaad. Zij waanden zich reeds overwinnaars, toen zij plotseling onder eene hagelbui van steenen als het ware werden bedolven. Malaspina was onmiddellijk een lijk. Farnese, aan het hoofd gewond, streed nog steeds even dapper met een bebloed aangezicht, maar viel eindelijk door een musketschot in een been getroffen.

Onmiddellijk snelden Karel Caravantes en Aguillar Alvarado, beiden Spaansche Kapiteins, alsmede de Quinones, vaandrig van Valdès, Karel Benzo, Antonio Mentovato, Flaminio Delphino, Machiavelli en Arrighetto, allen vrijwilligers, te hulp, en bonden den strijd opnieuw aan. Allen, met uitzondering van Alvarado, Machiavelli en Delphino, moesten het met den dood bekoopen.

De regimenten van Valdès en Lope, lieten zich een oogenblik afschrikken door den hevigen weerstand, dien de belegerden boden.

---

(1) De grafsteen van A. Simoneta heer van Torrichela is nog in de kerk van St. Matthias te Maastricht aanwezig.

Weldra hadden zij evenwel hunne koelbloedigheid herwonnen, waarna zij in gesloten gelederen over de puinhoopen, die de gracht opvulden, storm liepen. Parma, aan wiens blik niets ontsnapte, beval onmiddellijk, dat zij zich meer zouden verspreiden, teneinde de een den ander niet in den weg zou staan en bovendien minder aan het vijandelijk vuur blootgesteld zou zijn.

Bij de Tongersche poort ging het niet veel beter. De Duitschers en Walen, die den rechtervleugel uitmaakten, hadden, zonder het regiment van Toledo af te wachten, den strijd aangebonden.

Manzano had in het front een groot aantal musketiers geplaatst, waarachter, verdekt, eenige stukken met spijkers, kettingen en ander schroot geladen, waarmede eene ware verwoesting onder de Spanjaarden werd aangericht.

Van Spaansche zijde onderscheidde zich hier vooral Sancho Martinez de Leiva, die het vorige jaar zijnen broeder Alonso opgevolgd zijnde, met zijn keurkorps van Spanjaarden zich een weg door de vijandelijke gelederen trachtte te banen.

Parma was overal, om de zijnen aan te moedigen. De Spanjaarden maakten van de volgende kunstgreep gebruik, waaraan zij hunne overwinning bijna te danken hadden.

Aan den eenen kant werd bericht, dat Valdès met de zijnen de stad was binnengedrongen en aan de andere zijde, dat de Lope de Figueroa hierin was geslaagd; op eene andere plaats werd verteld, dat Ferdinand van Toledo de vijandelijke gelederen had verbroken. Dit valsche gerucht vond geloof en moedigde de belegeraars aan in den strijd. De vijand bood evenwel weerstand met eene ongeëvenaarde doodsverachting. Hier werd met den degen, ginds met de piek gevochten. Tal van dapperen bedekten weldra het terrein rondom de bres.

De Spanjaarden wonnen voet en koesterden reeds de hoop, weldra in het bezit der vesting te zijn, toen plotseling in de flank van uit een bastion een moorddadig flankvuur van artillerie en musketten werd geopend, hetgeen eene ongeloofelijke verwoesting in de Spaansche gelederen aanrichtte.

Het werd voor de Spanjaarden spoedig duidelijk, dat Tapyn van de volgende krijgslist, had gebruik gemaakt.

Een toren, rechts van de loopgraven aan de Boschpoort gelegen, waaruit tijdens het beleg geen enkel schot was gelost, bleek thans behoorlijk voorzien te zijn van musketten, kleine kanonnen en de noodige amunitie, die voor den dag der bestorming waren bewaard. Op een gegeven oogenblik werden dan ook de Spanjaarden van hier uit als het ware weggeveegd. Parma had den toren voor een met aarde gevuld bolwerk gehouden.

Tapyn bewees wederom een ervaren krijgsman te zijn, die kruit en lood voor betere gelegenheden wist te sparen.

Niettegenstaande dezen onverwachten tegenspoed, beklommen de Spanjaarden toch met doodsverachting de wallen, en namen telkens weer de plaats in van vrienden, die al strijdende waren bezwaken.

De belegerden overgoten hen met kokend water, rolden zware steenen naar beneden, slingerden hun brandende voorwerpen naar 't hoofd en lieten karren of wagens van de wallen loopen, waarvan de raderen ter zijde voorzien waren van lange, scherpe ijzeren priemen, waarin de Spanjaarden werden gevat en er door verscheurd.

Trotsch op hunne overwinning vertoonden de belegerden zich ongedekt op de muren, en daagden met ontplooid vaandels hunne tegenstanders ten strijde uit. Velen werden door het geschut der Spanjaarden neergeveld, terwijl anderen, onmiddellijk de plaats der gesneuvelden weer innamen. Allen streden met leeuwenmoed en vooral de boeren, die de wallen mée verdedigden, brachten den schrik onder de beleggers. Met dorschvlegels gewapend, waren zij in staat, op een afstand dood en verderf te verspreiden. Tegen de kracht hunner gestaalde spieren waren de schedels hunner tegenstanders niet bestand. De Spanjaarden, opgewekt en vol vuur, streden zoo hardnekkig, alsof niet het minste gevaar voor hen bestond.

Parma, getroffen door de dapperheid en koelbloedigheid der bezetting en van den anderen kant de zware verliezen der zijnen overdenkende, gaf aan sommige aanvoerders bevel, om terug te trekken. Hij was overtuigd, dat de Spaansche eer en goede naam, niettegenstaande de overwinning voor hen onmogelijk meer te behalen was, de zijnen beletten aan den teruchtocht te denken, zoolang het bevel hiervoor niet was gegeven.

Volgens anderen (Strada) zou men Parma niet dan met veel moeite tot den terugtocht hebben kunnen doen besluiten, en dit zou zonder

het ontzag, dat hij voor den ouden Cervellone had, waarschijnlijk niet zijn gelukt. Genoemde schrijver zegt een brief van Filips, in latere jaren te hebben gelezen, waarin deze Parma tot meer voorzichtigheid in het vervolg aanmaande.

Bij den teruchtocht gaf de Spaansche artillerie weer vuur, ten einde de Maastrichtenaren te beletten, zich op de wallen te vertoonen en de wijkende troepen van daaruit te treffen.

Vele Spanjaarden hadden zich achter de artillerie en de schanskorven verscholen, teneinde tegen het vuur van de wallen beschut te zijn. Eene groote ramp stond hen hier te wachtten.

Een vat met kruit, dat tusschen vele anderen bij de artillerie stond, had vuur gevat. Hierop volgde eene ontploffing, die aan velen onmiddellijk het leven kostte. Anderen liepen hulpeloos met brandende kleederen rond, rolden zich op den grond of sprongen in de rivier en in de gracht en trachtten onder angstgeschrei den dood te ontwijken.

*Dinothus* zegt, dat de ontploffing ontstond, doordat soldaten hunne kruitfleschjes vulden, terwijl zij de brandende lonten onder den arm hielden.

In de meer vermelde Chroniek van St. Servaas lezen wij aangaande dezen merkwaardigen dag: „8 aprilis, goensdagh tusschen 2 en 3 uren, naer den middagh hebben de Spaegnaerts dat bolwerck bestormt, soo dat (zij) ons volk hebben afgeslaegen aen die Biessen (Boschpoort), 3 stormen, en aen de Lenculen (Tongersche poort) oock soe veel; soo datter mier als 2000 gebleven syn. En hun cruyt is aengegaan en syn wel 400 gebrant; en sy hebben geschooten van die eerste ure aen, tot dat sy stormden op die stad en meer als 40,000 schuet (deden) en in menschen verloren hebben 10,000 ”.

Dit laatste cijfer moeten wij als eenigzins overdreven beschouwen. Volgens *Dinothus* sneuvelden: van de Spanjaarden elf oversten van naam en vijf vaandrighs; van de Italianen werden dertien oversten gedood en elf gewond. Het getal der gesneuvelden in het geheel wordt door dezen schrijver op ruim drie duizend geschat.

Volgens *Vazquez* bedroeg het aantal gesneuvelden der Spanjaarden alleen 700 hunner beste soldaten. Behalve de hierboven reeds vermelde aanvoerders noemt hij onder de gesneuvelden, Garcia Hurtado Mendoza, vaandrig der compagnie van Sancho Martinez de Leiva en den graaf Guido de S. Georgio.

De zwaargewonden waren ontelbaar.

Aan de Boschpoort onderscheidde zich vooral de kapitein A. Mejia, broeder van den Markies de la Guardia, die zoo dapper streed, dat rondom hem de grond met lijken was bedekt en weldra ieder voor hem week.

Niet minder onderscheidde zich Antonio de Çuniga, kapitein der haakschutten bij het regiment van Valdès, die met zijne manschappen op de wallen man aan man streed. Eindelijk trof hem een kogel, die tot de nieren doordrong. Parma liet hem onmiddellijk naar zijne eigen tent vervoeren en aldaar verzorgen. Verder gaven blijken van dapperheid de kapitein Alonso del Castillo van Burgos en onder de mindere officieren, de vaandrig, Pedro Sansisteban, die op drie plaatsen zwaar werd gewond, Juan Pelegrin, Francisco de Escames, Tristan Lopez de Luna en vele anderen.

Parma bekende later bij dit beleg twee zaken te hebben geleerd. Vooreerst, dat bij een beleg meer van mijnwerkers dan van soldaten gebruik moet worden gemaakt. Verder, dat bij eene gewichtige onderneming, de aanvoerder zich persoonlijk van den toestand der zaken moet overtuigen.

Dit laatste sloeg op het feit, dat de grachten aan de Boschpoort bij de bestorming niet genoegzaam gedempt en vooral niet overal gelijkmatig gevuld waren, waardoor de overtocht voor zijne manschappen zeer werd bemoeielijkt.

Hij beging zijnerzijds eene grove fout door den toren, waaruit de vijand eene onnoemlijke schade in de flank aanrichtte, niet vooraf door beschieting onschadelijk te hebben gemaakt.

Onder den indruk der gebeurtenissen van den dag, stond Parma blijkbaar aangedaan en bedroefd nog laat in den nacht voor den ingang zijner tent. Bij deze gelegenheid richtte hij tot zijne veldoversten om hem vereenigd, de volgende aanmoedigende woorden:

„Verwondert u niet te veel over deze nederlaag, want wie onzer, die vroeger aan den oorlog deelnam, heeft geen grooteren tegenspoed gekend. Maakt u deze les ten nutte en verliest ze vooral in betere dagen niet uit het geheugen, opdat gij u na eene behaalde overwinning niet te hoogmoedig toont en zodoende de vruchten er van verliest. Laten wij God danken, die naast den arbeid ons de gewenschte rust schonk en tevens hopen, dat zoo vele dapperen, die

in zijn naam, voor eene rechtvaardige zaak en voor zijn heilig geloof strijden, door zijnen bijstand den vijand zullen weten te kastijden. Troost u dus en vertrouwt op eene rechtvaardige wraakneming. Ik van mijnen kant zal u, mocht het mij ook het leven kosten, steeds ter zijde staan. Gij van uwen kant, die uwe plichten met nauwgezetheid hebt vervuld en zooveel blijken van dapperheid hebt gegeven, zult ook niet in gebreke blijven, het werk met al den goeden wil, die u altijd kenmerkte, te hervatten”.

Deze woorden verwekten onder de aanwezigen eene algemeene geestdrift. Zij bedankten hun aanvoeder voor de hartelijke woorden en legden de plechtige belofte af, steeds alles te zullen in het werk stellen, om Maastricht machtig te worden.

Middernacht werd Parma gewaarschuwd, dat de Staatschen met kracht, de vestingwerken herstelden en zich versterkten, zonder dat men hun dit belette. Onmiddellijk werd hierop aan de artillerie tot vuren last gegeven. Het effect hiervan was evenwel onbeduidend, zoodat de belegerden, den heelen nacht hun werk voortzetten. Zij sloegen zware palen in den grond, waartusschen aarde werd opgevuld.

Den volgenden morgen kon men overzien, wat de belegerden hersteld en gemaakt hadden, hetgeen aller verbazing wekte en Parma veel stof tot nadenken gaf. Te meer, daar zijn leger gebrek aan manschappen en aan den meest onmisbaren krijgsvoorraad had.

Tapyn, zegt Vazquez, gaf nogmaals de bewijzen een kundig veldheer te zijn, die met zooveel voorzichtigheid, overleg en bedrevenheid, handelde, als men tot dusver nooit zag.

Niettegenstaande, zegt hij verder, hij een vijand van ons heilig geloof was, kan ik toch niet nalaten, zoo dikwijls de gelegenheid daartoe zich aanbiedt, te herhalen, dat hij eeuwigen lof en eer waardig is. Tegen zijne kunde was de macht van onzen Vorst alleen bestand.

#### § 5. NIEUWE AANVALSPANNEN.

De krijgsraad werd bijeen geroepen om te beraadslagen over hetgeen na dezen mislukten aanval te doen viel. Parma verzocht aan ieder, zijn gevoelen onbewimpeld meê te deelen, en bij het nemen van een besluit God en de belangen van den Koning alleen in acht

te nemen. Verder wees hij op de groote nadeelen, die in dit hachelijk en gewichtig oogenblik uit een overhaastig en verkeerd besluit konden voortvloeien.

De leden van den kriegsraad schorsten hun oordeel lang op. Overwegende de behoeftige omstandigheden, waarin het leger verkeerde en het geringe vooruitzicht op geldelijken bijstand uit Spanje; verder, dat hunne strijdkrachten reeds belangrijk verminderd waren en zoo vele dapperen voor Maastricht den dood vonden, aarzelden zij lang in het nemen van een besluit.

Sommigen waren van oordeel, dat om gemelde redenen, het opbreken van 't beleg wenschelijk zoude zijn.

Anderen, dat nog dienzelfden dag eene tweede, krachtige, algemeene bestorming moest worden beproefd, alhoewel zij zich niet ontveinsden, dat men de rest van het leger er aan ging wagen. Door uitstel zou, volgens hen, aan de belegerden tijd en gelegenheid tot versterking gegeven worden, waardoor de moeilijkheden des te onoverkomelijker en de kans op slagen voor hen des te geringer zou worden.

Parma antwoordde op dit alles, dat, wat betrof het opbreken van 't beleg, dit met zijne eer en den goeden naam van zoovele dapperen, waaruit zijn leger bestond, niet overeen te brengen was.

Aan eene nieuwe bestorming viel voorloopig niet te denken, aangezien kruit en lood voor de artillerie ontbrak en dit uit Luxemburg moest worden aangevoerd.

Hem kwam het voor, dat men intusschen moest overgaan tot het opwerpen van een *platform*, waarop eenige stukken artillerie geplaatst konden worden. Dit reuzenwerk zou tegenover de Brusselsche poort verrijzen.

Hierdoor kon vooreerst het droogmaken der grachten gemakkelijk worden gemaakt. Men zou de wallen kunnen naderen en verwoesten, maar vooral zou de artillerie van deze hoogte in staat zijn de bezetting te beletten aan de halve maan te werken, die achter de vestingwerken, aan de Brusselsche poort, zooals aan Parma bekend was, werd vervaardigd. (1)

---

(1) Wij vermoeden evenwel, dat Tapijn pas aan het oprichten eener versterking binnen de vesting zal gedacht hebben, nadat van Spaansche zijde een begin met het platform was gemaakt.

Waarom Parma thans den aanval tegen deze poort richtte, een der sterkste punten, zooals wij zullen zien, is ons niet recht duidelijk. De eenige reden kan zijn, dat hier spoediger, dan op eenige andere plaats, met het platform eene hoogte, van waaruit met de artillerie, de stad kon bestreken worden, was te bereiken.

Voor de Brusselsche poort hadden die van Maastricht een groot bolwerk, dat puntvormig uitliep, opgeworpen. Het was van eene borstwering, waaruit zij gedekt konden schieten, en verder omgeven door eene gracht ter diepte van eene halve piek.

Binnen dit ravelijn bevond zich eene tweede versterking, eveneens door eene gracht omgeven, die met de eerste door middel van eene brug in verbinding stond. Dit zou als toevluchtsoord dienen, wanneer men uit de eerste stelling moest wijken. Eene brug leidde verder over de gracht naar de poort. De Brusselsche poort werd door een groote en vier kleine torentjes beschermd.

Dit alles, alsook de ligging van genoemde halve maan, wordt ons duidelijk gemaakt door bijgaande teekening (3), waarvan het origineel in het archief te Marburg wordt bewaard. Het werd door een soldaat, die aan het beleg deelnam, vervaardigd, en aan den landgraaf van Hessen met vroeger vermelde teekening aangeboden.

De eenige reden voor een aanval op deze plaats moet dus alleen worden gezocht in de verheffing van het terrein, waarvan de Spanjaarden voor de oprichting van hun platform gebruik maakten.

De meeste leden van den Raad waren van oordeel, dat de uitvoering van dit plan veel bezwaren zou opleveren en zeker niet in zoo korten tijd, als Parma veronderstelde, uitvoerbaar zijn. Het werd alleen door Cervellone en den kapitein Pedro de Paz, een man van veel ondervinding, goedgekeurd.

Onmiddellijk ging men aan den arbeid. Ten einde de soldaten afgemat door het langdurige beleg, zooveel mogelijk te sparen, werden vele boeren uit het land van Limburg en Luik als grondwerkers ontboden. In afwachting hunner komst, namen de troepen de spade en hak ter hand, in navolging van het voorbeeld, hun door Parma en andere aanvoerders gegeven, en maakten een begin met het werk.

Vooreerst werden rondom de stad van den eenen tot den anderen Maasoever, aarden wallen opgeworpen, waar tusschen van Brabant-sche zijde elf en van den Wijker kant vijf forten verrezen. De ver-

vaardiging van deze verdedingswerken had vooral ten doel, alle hoop op bijstand van buiten aan de belegerden te ontnemen. De Spanjaarden konden zoo noodig met achterlating van hoogstens 3 à 4000 man den vijand tegemoet trekken.

Het platform werd gemaakt uit gevlochten, met aarde gevulde schanskorven, die op elkander gestapeld en met palen bevestigd werden. De vrouwen der Duitsche soldaten hielpen vooral aan de vervaardiging der manden. Het was vierkant met eenigszins afgeronde voorvlakte. Elk der vlakken was 115 voet breed en 130 voet hoog, en aan den achterkant eenigszins hellend.

Toen de gewenschte hoogte bereikt was, werden drie stukken artillerie en twee dozijn der meest bekwame Spaansche musketiers op het platform geplaatst. Van hieruit kon men vooreerst tot in de stad vuren en verder de bezetting gemakkelijk beletten op de walmuren te verschijnen en er te werken.

Cervellone zond aan Filips eene teekening van dit volbrachte reuzenwerk, dat de algemeene bewondering opwekte.

Reeds in de eerste dagen van Mei waren de Spanjaarden met dit alles zoo ver gevorderd, dat zij den aanval konden hervatten.

Intusschen hadden de Spanjaarden nog getracht zich van het eiland St. Antonius meester te maken, teneinde van daaruit de stadswallen aan den anderen kant te kunnen beschieten. Zij ontscheepten er eenige soldaten, die in alle haast aarden borstweringen opwierpen. Maar, voor zij met hunne verschansingen klaar waren, werden zij met zulken regen van houwitsers bezocht, dat velen der ontscheepten omkwamen en de overigen genoodzaakt waren op de vlucht te gaan (1).

#### § 6. TOESTAND BINNEN DE VESTING.

Wij wenschen den draad van ons verhaal hier een oogenblik af te breken en een vluchtigen blik te slaan op hetgeen onder voormelde bedrijven in de laatste dagen van April en aanvang Mei *intra muros* gebeurde. Het ligt voor de hand, dat zich langzamerhand gebrek aan manschappen en tevens aan levensmiddelen binnen de stad deed gevoelen. In dit alles zoo veel mogelijk te voorzien en de

---

(1) Dinothus, De bello civili Belgico.

voorhanden voorraad zoo lang mogelijk te rekken, was de plicht der aanvoerders.

Gegevens dienaangaande vinden wij vooral in de raadsnotulen van dien tijd, waaruit wij een en ander hier laten volgen.

Den 18<sup>den</sup> April was de laatste tijding van den Hove in de stad gebracht door een ruiter, die voor zijne moeite mild werd beloond. Toen begon men aan alle burgers van iedere kwaliteit, jong en oud, gehuwd en ongehuwd, den last te geven, zich te laten vinden onder hunne respectieve vendels, de behoorlijke wachten en andere diensten bij dag en nacht waar te nemen en, zonder verlof der overheid, zich niet van hun vaandel te verwijderen, op straffe „*van dry dagen in den kelder te water ende te broede gevangen gezet te worden en nog te staan tot arbitrale correctie*”.

Ook besloot men van de kooplieden en andere geldbezitters twee duizend gulden brabantisch op te nemen tegen 10 ten honderd, ten laste van de stad. Nauwelijks acht dagen later ontvingen de magistraat en super-intendent Schwarzenberg volmacht van de Generale Staten, van den aartshertog Matthias en den Prins van Oranje om geld te slaan uit eenige materie, ten einde daarmede de „*pyonniers en myniers*” te betalen, onder belofte aan de stad van later schade-loos gesteld te worden.

Den 28<sup>sten</sup> April werd diensvolgens besloten, drie geldsoorten van rood koperen munt te slaan, het eerste en meeste van 2, het tweede van 1 en het derde van  $\frac{1}{2}$  stuiver brabant., met expressen bevelen van Z. Excellentie en de Generale Staten, aan een iegelijk, van wat stand of kwaliteit hij mogte zijn, op te leggen, dit geld tot nader order aan te nemen en daarvoor te verkoopen en te leveren spijs en drank, laken en lijnwaad, en wat men verder benoodigd heeft, alles „*op pene van arbitrale correctie*”, wel verstaande dat „bij alzoo de beloften der Generale Staten niet werden nagekomen, zooals men hoopte en vertrouwde, die voors. penningen aan degenen, die ze ontfangen hadden, ten laste van de generaliteit en corpus dezer stad ingewisseld zouden worden.”

Daar de meesters van den H. Geest geen middelen meer bezaten om de armen te onderhouden, kregen ze toestemming, om twee kelken der kapel te verpanden.

In de chroniek der kerk van St. Servaas wordt gezegd:

„Den 17 Mey, copere geld geslagen met consent van HH. Staeten, daelers van 24 stuyvers, van 16 stuyvers, van  $f$  2—0, van 12 stuyvers, van 8 stuyvers, van 2 stuyvers en  $\frac{1}{2}$  stuyver om die borgers, arbeiders en soldaeten, huyslieden, carabiens etc. te betalen.

Daer waeren nog 5 vendelen pionniers van huysliedens aangenomen om te wercken. Noch 7 vendelen opgericht, Nederlantse knechten van huysliens, die liever vechten soudentegens den vyant door desperatie ”.

Den 4<sup>den</sup> Mei werd aan de beide dekens van het vleeschhouwersgilde, benevens aan de stadsdienaren gelast, om onderzoek te doen in alle huizen en stallen, waar zich vee bevond en dit op te schrijven. De gemeene burgers klaagden, dat ze, reeds meer dan een jaar, aan de soldaten den kost hadden gegeven en dit niet langer konden uithouden, vooral nu alle neringen en handwerken stil stonden. Dientengevolge werd aan allen, vier stuivers daags voor inkwartiering, per man toegekend.

De nood steeg voortdurend in de stad. Den 15<sup>den</sup> Mei werd in den Raad een verslag door de oversten der vijf kerspelcompagnieën ingediend, met de betuiging, dat zij onder hunne vendelen veel arme en schamele lieden hadden, wien 't in den tegenwoordigen tijd aan middelen ontbrak om zich te voeden. Daarom deden zij het voorstel, aan elk der compagnieën, ten getale van 120 man, zoodanig onderhoud te verschaffen, als men aan de opgenomen vreemde buitenlieden verleende. Schwarzenberg en de Gedeputeerden van den Raad stemden daarin toe met die beperking, dat deze bijstand alleen zou worden verleend aan de „*arme en mate*” gezellen en dat de rijken, die zich bij de compagnieën bevonden, onder de vier gezworene broederschappen zouden worden ingedeeld. Wederkeerig zouden de armen, die onder de broederschappen mochten aangetroffen worden, tot de vijf voormelde compagnieën overgaan.

Den meesteren der „*steinmetsers*” op de bolwerken, met name Ghilis van Kanne, Janus Lensen, Peter van Kanne en Lens Lensen, gaf men uit hoofde der *tegenwoordige dierte* en om 't werk der fortificatiën te bevorderen, dagelijks tien stuivers brab.

Daar het bekend was, dat de brouwers hooger bier brouwden dan van 3 stuivers, werden degenen, die het daarop staande verbod overtraden, bedreigd, dat zij, behalve de gestelde boete, ook hun brouw-

ketel zouden verbeuren, en zulks ter vervaardiging van grof geschut. Eveneens werd den 22 Mei bevolen, dat alle, die rogge, tarwe of ander graan, boven hun behoorlijken nooddrift bezaten, de zolders moesten openzetten, de proeven ter markt zenden en het graan voor den onlangs bepaalden prijs verkoopen. Daarvoor moesten zij zoowel koperen geld, als zilveren- en gouden penningen in betaling aannemen.

Het meel, dat op den *spiker 't onzer L. Vrouwe* lag, werd aan de bakkers voor 24 gld. de malder (202 pond) verkocht, ten einde de gemeente met brood te kunnen gerieven.

Elken nacht ontstaken de belegerden takkebossen op de kerktorens om aan hunne bondgenooten den nood, waarin zij verkeerden, bekend te maken. Lang bleef de hoop op hulp van buiten bij hen bestaan, die later evenwel bleek vruchteloos te zijn geweest.

#### § 7. DE BRUSSELSCH E POORT WORDT AANGETAST.

Het bolwerk voor de Brusselsche poort werd in de eerste plaats aangetast. De bezetting hieruit te drijven was niet zeer gemakkelijk. Het werd zoo dapper verdedigd, dat de Spanjaarden, alhoewel zij de buitengracht met rijs en aarde aangevuld hadden, gedurende de heele maand Mei vergeefs poogden, deze versterking machtig te worden. Ten langen laatste hebben zij door hardnekkig voort te stormen en de afgematte strijders door versche troepen te vervangen, de bezetting doen wijken.

Het bolwerk werd door hen aan het front vernietigd, terwijl de bezetting in dit werk zelfs medehielp, alles verwoestende, naarmate zij terugtrok uit vrees, dat de Spaanjaarden er eene goede schuilplaats in zouden vinden. Zij trokken zich langzamerhand terug van het eerste en het tweede retranchement en eindelijk achter de vestingmuren (1).

Alhoewel, met groote verliezen, hadden de Spanjaarden eindelijk de walmuren bereikt. Zij hadden den grond voet voor voet onder heftigen weerstand van de bezetting moeten innemen. Veel bloed werd bijderzijds vergoten en dag en nacht als het ware, zonder de

(1) 25 Mey was alarm tusschen 8 en 9 uren 's avonds op het bolwerk van Tweenberg (Brusselschepoort).

26 Mey, wederom alarm op den noen, maer sy en hebben dat bolwerk niet kunnen innemen.

Den 28 Mey, hebben de Spaenaerts het voorschreven bolwerk doen springen.

(Chr. van St. Servaas).

wapens of de schop uit de hand te leggen, gevochten. Hoe goed de Staatschen wisten te treffen, bewijst ons, dat kapitein Rengifo op zekeren dag op het platform, achter een schanskorf staande, doodelijk door een musketschot in een oog werd getroffen.

Parma was te meer in zijne overtuiging bevestigd en anderen thans met hem, dat men zonder het platform, waarschijnlijk genoodzaakt zou zijn geweest, het beleg op te breken.

Aan Caspar Ortiz, den aanvoerder der pionniers, werd thans gelast, met zijne heele compagnie den grooten toren aan de stadspoort aan te tasten, zich ervan meester te maken en verder de vestingwerken aldaar te ondermijnen.

Dit gelukte slechts met groote opoffering, aangezien de belegerden, toen men begon te boren, de Spanjaarden moedig aanvielen, die zoo veel menschen verloren, dat het aantal dooden degenen, die werkten, weldra overtrof. Niettegenstaande dit alles eindigden zij met de belegerden er uit te drijven en zich van den toren meester te maken. Bovenop werden stellingen opgericht, waarop zij een groot aantal musketiers plaatsten, die de straten in de stad schoon veegden, en vele soldaten en werklieden, die ze doorkruisten, neêrvelden.

De mijnwerkers hadden intusschen ook twee mijnen klaar gemaakt, die men den volgenden dag zou laten springen. Casp. Ortiz, Conzalo de Sayavedra en Alonso Alvarez gingen met vele soldaten van hunne compagnie, na zich van den toren meester te hebben gemaakt, vermoeid en warm een middagdutje in de mijnen doen. Zij vermoedden niet, dat de vijand bezig was met het delven eener tegenmijn onder de eerste, waarlangs zij de andere zochten. Na haar gevonden te hebben, staken zij ze in brand (4 Juni) met het gevolg, dat alles, wat er in was, in duizend stukken vloog, en kapitein Alonso Alvarez, die op eenigen afstand van de anderen aan den ingang der mijn gebleven was, alleen met twee gebroken ribben er het leven afbracht. Het verlies dezer kapiteins, die bij Parma hoog in aanzien stonden, werd door hem zeer betreurd (1).

Voor de plaats van opperman (sobrestante) door den dood van Ortiz opengevallen, waren, als of het eene eerebetrekking gold, vele liefhebbers. Alonzo de Perea, afkomstig uit Madrid, werd belast met

---

(1) Den 4 Juny heeft ons volck hun myn doen springen. M. S. St. Servaas.

het toezicht op de mijnwerkers, en Juan Nunez van Palencia, niet minder goed krijgsman, met het bevel op den toren, welke hij dag noch nacht verliet. Hij liet aanhoudend door de musketiers van de steigers vuren, om iedereen, die in de straten van de stad zich vertoonde neer te vellen. Op zekeren dag kwam het Nunez voor, dat de soldaten eenigszins flauw te werk gingen, waarom hij op de steigers klom. Juist vielen eenige busschoten der belegerden van een post, rechts van den toren, met dit gevolg, dat de kapitein doodelijk werd getroffen.

Den volgenden dag werd Parma gewezen op de groote nadeelen, die de vijand van dezen post uit te weeg bracht. Onmiddellijk werd Pedro de Vallejo opgedragen, den kapitein Amador de la Abadia met tien pieken en tien haakbussen van zijne compagnie ter verovering van genoemde stelling uit te zenden.

Alhoewel hij zijn uiterste best deed, mocht het hem niet gelukken, zich van genoemd punt meester te maken. Hij sneuvelde met drie zijner manschappen. De anderen trokken terug en Vallejo, die van achter de manschappen aanmoedigde, viel, getroffen in den rug.

Vazquez zegt dienaangaande:

„Hij was de eerste, die in dezen oorlog door vriendenhand werd getroffen en wel door een zijner eigene soldaten, bij wie hij, wegens zijn minder beminnelijk karakter, niettegenstaande hij in zijn dienst een zeer ervaren en bekwaam soldaat was, niet best aangeschreven stond. Niets is moeilijker voor een kapitein-generaal dan het doen eener goede keuze der mindere officieren en vooral van den sargento-mayor. De laatste dient vele goede eigenschappen te bezitten. Vooreerst moet hij beminnelijk, vriendelijk en bovendien bekwaam en ervaren in zijn vak meer dan dapper zijn, daar hij meer te leiden dan zelf uit te voeren heeft en daarbij met menschen te doen heeft, die voor een hard woord gevoeliger zijn dan voor eene verwonding. Mist de aanvoerder de genegenheid der manschappen, dan is hij blootgesteld aan hetgeen wij hier hebben zien gebeuren”.

Intusschen wonnen de Spanjaarden voortdurend terrein, niettegenstaande den geduchten weerstand der bezetting, die van zeer eigenaardige hulpmiddelen gebruik maakte, om hen te weren. Zij slingerden de belegeraars met vrij veel zekerheid steenen naar het hoofd, wierpen gevulde bijenkorven in hun midden of overgoten hen met

kokend water en bijtende stoffen. Enkele malen lieten zij zware steenen van de wallen rollen, waarmede zij veel schade onder de Spanjaarden aanrichtten.

Op eene lengte van ongeveer 450 passen d. i. van de Brusselsche poort naar rechts tot tegenover den toren van St. Servaas en naar links 150 passen van de poort, werd de gracht onder handen genomen en droog gemaakt. Dit werk werd hun gemakkelijk gemaakt door de bezetting van de torens bij de poort, die de belegerden van de wallen, weerde.

Daarna werden de walmuren aangetast, ondermijnd en op drie plaatsen verwoest. Niet ver van St. Servaastoren stortte weldra een groot stuk muur in elkander, zoodat de Spanjaarden met geringe moeite de wallen konden bestijgen en zich er op versterken. De vaandrig Camille Manelli plantte de Spaansche vlag op den muur, waarvoor Parma hem eene gouden ketting schonk en later aan het hoofd van eene compagnie Walen van 200 man, stelde.

Parma gelastte nu, dat men eenige artillerie met de hand op de vestingmuren zou plaatsen, om de halve maan te beschieten. Hij zelf en vele edellieden en aanvoerders trokken aan de touwen, waarmede de stukken naar boven werden gehaald. Barlaymont, die bij deze gelegenheid de noodige bevelen gaf, werd doodelijk door een schot getroffen. Zijn dood werd in het leger zeer betreurd, want hij was door elkeen zeer bemind. Afgezien van de fout, die hij beging, door den ingang van het ravelijn te flauw aan te tasten, had hij zich in vele andere gelegenheden onderscheiden.

Toen de artillerie op de vestingmuur was opgesteld, deden de belegerden nog hun best om een stuk gordijn te verdedigen, dat evenwel spoedig in handen der Spanjaarden viel, zoodat zij zich achter de halve maan moesten terugtrekken. Deze was zoo sterk en werd zoo krachtig verdedigd, dat, ware zij niet door de musketiers, op den toren geplaatst, bestreken, dan zou ze waarschijnlijk onneembaar zijn geweest.

Op de wal werden redouten, van schietgaten voorzien, opgeworpen, die groot voordeel aanbrachten. Op zekeren dag werden van daaruit meer dan honderd Staatschen en vijf hunner aanvoerders gedood. Zelfs Tapyn, op wien zij al hunne hoop gevestigd hadden, werd verwond, hetgeen onder de belegerden niet weinig ontsteltenis

te weeg bracht. Maar deze, gesteund door zijnen onoverwinnelijken moed, liet zich op een draagstoel naar de halve maan voeren, waar hij de zijnen ter verdediging aanmoedigde.

Van Spaansche zijde wordt beweerd, dat menigeen die den moed verloren had en zich niet behoorlijk verdedigde, door zijne hand, met eene halve piek gewapend, getroffen viel.

Den 15<sup>den</sup> Juni zag men vóór Maastricht het zeldzame feit, dat een brug was aangelegd voerende van de uitmonding der loopgraven tot op de walmuren. Hierlangs werden veertien stukken zwaar geschut naar de vestingmuur overgebracht en hieruit met veertig ponders op de halve maan gevuurd, om deze te vernielen of de bezetting er ten minste uit te drijven. Noch het een noch het ander mocht gelukken.

De muur der halve maan was zoo sterk, dat men geen bres kon schieten, en den vijand te doen verhuizen gelukte evenmin.

Parma, overtuigd van het weinig effect, door het geschut teweeggebracht, besloot, met de spade zich langzamerhand een weg te banen, den vijand voortdurend nauwer in te sluiten en op het gunstige oogenblik tot de bestorming over te gaan.

Intusschen was ook eene poging aangewend, om de stad te ontzetten. Circa 4000 ruiters en een honderdtal compagnieën voetknechten, onder Jan van Nassau en den graaf van Hohenlohe, waren komen opdagen, maar waagden het niet eens, Parma aan te tasten. De Keulsche onderhandelingen gaven ook niet de gewenschte resultaten. De wapenstilstand werd door Parma geweigerd en het voorstel der Keizerlijke Commissarissen om de stad over te geven op voorwaarde van wapenschorsing, werd op den 23 Juni van de hand gewezen.

Dat de stad nog niet geheel was uitgeput, blijkt uit de prijzen, die op 15 Juni werden vastgesteld en afgekondigd als volgt:

„'t vat rogge kost 4 gld. 3 stuivers; 't vat beste tarwe, 4 gld. 5 st.; het kleine vat haver 32 st.; het vat beste erwten, 4 gld. 5 st.; honderd pond hooi, 5 gl.; 1 maat draf, 10 st.; honderd raapkoeken, 9 gld.; de kan smalt, 2 gld.; hollandsche kaas 10 st.; 'r pond kaarsen, 14 st.; oud spek 15 st.”.

Daar de bakkers in hunne weigering, om voor den gemeenen man te bakken volhardden, daar zij ook het koperen geld niet in betaling wilden aannemen, werden namelijk de commissiemeesters op den

24<sup>ste</sup> Juni (laatste raadsnotulen) gevolmachtigd, om uit die huizen, waar zij wisten dat rogge en tarwe aanwezig was, de helft, of min of meer volgens hun bescheiden oordeel, te doen wegvoeren naar het algemeene commissiehuis, en daar onder zekere hiertoe aangewezen bakkers te verdeelen. Dit brood moest aan de commissieleden uitgeleverd worden en door dezen aan den gemeenen man verkocht of uitgedeeld worden. Ook werd voormelde commissie gemachtigd, om dengenen, die „brouwgoet” bezaten, het vervreemden daarvan te verbieden; zij moesten het overleveren aan daartoe aangestelde personen en dit tot den prijs, door de commissarissen, naar advies der marktmeesters, bepaald. Om dit te bewerkstelligen werden benoemd: Claes van Haelen, Lambrecht Reyniers, Vaes Philippens en Jan Coumens. Deze moesten de woningen van alle bakkers en brouwers visiteeren, volgens opdracht dienaangaande gedaan met voorweten van den krijgsraad. Nog werd verboden, tot nader beschikking van den Raad, voortaan gebranden wijn of stijfsel te maken.

Verder bepaalde de Raad, dat men aan burgemeesters, gezworenen en raadsleden hunne gewone gagie en raadskogel en aan de secretarissen Wynants en Coenijnx, nog tien dalers boven hunne gagie zou betalen. Daar men dit jaar geen „*gedinxrechten*” had gehouden en derhalve de secretarissen weinig geprofiteerd hadden, schonk men hun ter ontmoetking elk twaalf dalers.

Vermits door 't overlijden van Ghilis van Kanne de post van „*stadswerkmeister*” in het „*let der steinmetsers*” was opengevallen, werd in diens gewichtige betrekking, Janus Lensen aangesteld.

*Aanval van 24 Juni.* — Den dag van St. Jan meende de Spanjaarden te moeten vieren, door een aanval te wagen, waaraan zeven kapiteins met hunne compagnieën deel namen.

De halve maan was vooral aan den linker kant naar St. Servaas toe, ondermijnd en zoover verwoest, dat men over de puinhoopen zich een weg kon banen.

De belegeraars deden hun uiterste best, om binnen te dringen, maar door den hevigen weerstand, dien de vijand bood, mocht hun dit niet gelukken. Ook niet aan den kapitein Augustin de Herrera, die verder dan de anderen vooruitgedrongen was.

Door Tapijn, alhoewel gewond met veel overleg en takt aangevoerd, verdedigden de belegerden zich zoo dapper, dat de Spaansche

overmacht tegen hen niet bestand was, hetgeen de soldaten ten koste van hun bloed moesten ondervinden. De opstandelingen schenen, naarmate zij grond verloren, met meer moed te vechten.

Parma begreep, dat nutteloos bloed werd vergoten en beval den terugtocht. De Spanjaarden hadden zware verliezen geleden en de Maastrichtenaren slechts onbeduidende.

Tot overmaat van smart had Parma, waarschijnlijk tengevolge van vermoeienis en overspanning, eene zware koorts opgedaan, die hem, tegen zijn zin, noodzaakte zich naar bed te begeven. Toen hij den volgenden dag zich wilde kleeden, kon hij onmogelijk op de been blijven en was genoodzaakt zijn kamer te houden. Hij gaf evenwel nog de noodige bevelen, alsof hij niet ziek was, en verzocht Gabriel Cervellone geen oogenblik den vestingwal te verlaten, waar aanhoudend werd gewerkt.

De kwaal verergerde voortdurend, zoodat de geneesheeren weinig hoop op herstel koesterden. Zijn toestand verwekte veel zorg in het geheele leger, en, aangezien hij zeer bemind was, waren allen zonder uitzondering door dit bericht diep getroffen.

Den derden dag, d. i. op 27 Juni, werd bevel gegeven, dat niemand over het gevaar, dat hem bedreigde, mocht spreken. Dit nam niet weg, dat hij toch niet kon rusten en zich van alles op de hoogte liet houden.

De Spanjaarden waren reeds binnen de vestingmuren en hadden een groot gedeelte van de halve maan verwoest, toen Parma, omstreeks 26 Juni, aan de bezetting nog de overgave der stad bij capitulatie liet aanbieden. Volgens Stra-la luidde zijn voorstel:

Dat hij vol bewondering was voor den heldenmoed en de standvastigheid, door de belegerden aan den dag gelegd, ondanks zoo veel ontberingen en 't verlies van zoo vele dappere verdedigers, wier getal tot 400 was geslonken. Daarenboven had hij liever eene ongeplunderde stad voor den Koning bewaard, dan deze overgeleverd in handen van verbitterde en wraaknemende soldaten. Wachtte men de bestorming af, dan was hij zelfs niet bij machte de gruwelen te beletten, welke de overwinnaar, volgens het krijgsgebruik dier dagen, zich mocht veroorloven. Hij bracht den Maastrichtenaren verder onder de oogen, dat het weldra met hen gedaan zou zijn, en hunne pogingen tot verdediging vruchteloos zouden blijken.

Hoe groot de nood binnen de vesting ook was, toch bleef de bezetting volharden. Zij verklaarde liever te zullen sterven dan eenig verdrag met Parma te sluiten.

Wellicht lag haar nog te versch in het geheugen, hetgeen met de bezetting te Sichern en te Weert was geschied. Wij zien niet in, waarom men anders met de verdedigers van Maastricht zoude gehandeld hebben, na een beleg van drie en een halve maand, dat aan duizenden der Spanjaarden het leven had gekost.

Het is mogelijk, dat de bedoelingen van Parma thans oprecht waren, maar dat de belegerden hem wantrouwden, is zeer goed te verklaren.

Na deze weigering werd de strijd voortgezet.

#### § 8. INNEMING EN PLUNDERING DER STAD.

Toen de zaken, volgens Cervellone, zoover als noodig voor de bestorming gevorderd waren, werd de krijgsraad den 28<sup>sten</sup> Juni bijeen-geroepen. Parma deelde aan zijne veldoversten mede, dat God hem de gezondheid had ontnomen op een oogenblik, dat hij het minst kon worden gemist. Maar op den goddelijken bijstand vertrouwend, achtte hij het toch noodzakelijk, op den volgenden, d. i. den St. Pieter en St. Paulus dag, de algemeene bestorming nogmaals te wagen. Hij, die de poorten des hemels ontsluit, zou hun de poorten openen van Maastricht, dat zij in geen vier maanden aan de vijanden der Kerk hadden kunnen ontrukken.

Hij verzocht den bevelhebbers niet langer uit te stellen en nog in den nacht, alvorens naar hunne kwartieren terug te keeren, de troepen zoodanig te verdeelen en uit te zetten, dat men bij het kriecken van den dag met den aanval kon beginnen. Dit alles zou zoo stil mogelijk geschieden, ten einde bij de bezetting geen argwaan te wekken.

Terwijl de aanvoerders deze bevelen ten uitvoer brachten, hadden eenige Spanjaarden in den avond nog den strijd aangebonden en waren zelfs tot in de stad doorgedrongen. Zij werden evenwel spoedig met groote verliezen door de belegerden er uit gedreven. Bij deze gelegenheid sneuvelde van de Duitschers, die meehielpen, kapitein Adolf Vaz; kapitein Jorg Reinald verloor een oog en werd nog door een schot zwaar gewond.

De Spaansche infanterie links en de Duitsche en Waalsche rechts opgesteld, bleven den heelen nacht onder de wapens, steeds voor den aanval gereed.

Aan een Spaansch soldaat, Alonso, Garcia Ramon genaamd, geboren te Cuenca, en behoorende tot de compagnie van Alonso de Perea, was opgedragen, in den nacht achter eene redoute op den wal post te vatten, hetgeen hij trouw uitvoerde. Door het wachtwoord te herhalen, trachtte hij de belegerden onder de wapens en uit den slaap te houden, opdat, wanneer zij tegen den morgen vermoeid, den zachten morgenslaap genoten, men hen gemakkelijk zou kunnen overvallen (1). Hierin slaagde hij uitnemend.

Bij het aanbreken van den dag was hij zóó zeker van zijn zaak, dat hij, zonder eenig bevel af te wachten, besloot van de gelegenheid, die God hem aanbood, gebruik te maken. Na zich er van overtuigd te hebben, dat de Spaansche troepen op hun post en klaar waren, riep hij ze te wapen door het aanheffen van den kreet: „Cierra España, Santiago"! Terzelfder tijd sprong hij van de redoute in de gracht en viel, door vele anderen gevolgd, de bezetting onbeschroomd en dapper aan. De Duitschers en Walen volgden weldra dit voorbeeld.

In den slaap overvallen, van alle kanten gelijktijdig bestormd, waren de belegerden niet in staat dezen schok te weerstaan. In de eerste verwarring verloren de Maastrichtenaren den moed, die hen steeds had bezielde, en vluchtten.

De Spanjaarden richtten intusschen eene gruwelijke slachting aan, alles afmakende wat zij op hunnen weg ontmoetten. De herinnering aan hetgeen zij gedurende dit lange beleg te verduren hadden en aan de vele vrienden, die zij hierbij verloren, had hen in blinde woede ontstoken, zoodat zij met wreefheid te werk gingen en zelfs vrouwen noch kinderen spaarden.

Dezen, in de huizen achtervolgd, zochten zich te redden, waarheen zij konden. Velen sprongen uit de vensters en vielen dan op straat weer in handen van soldaten, die hen afmaakten. Anderen verbor-gen zich in de kelders, en de schrik was zóó groot, dat sommigen

---

(1) Para que cogiéndolos á la mañana fatigados, al tiempo de gozar el sabroso sueño del alba, dar sobre ellos. (Vazquez).

zich levend in de tuinen begroeven. Het was, zegt Vazquez, een dag van gerechtigheid, en het aantal gesneuvelden was zoo groot, dat aan den ingang der brug alleen meer dan tweeduizend lijken opeengestapeld lagen.

Hartverscheurende tooneelen werden aan alle kanten waargenomen. Vele moeders vonden den dood met hunne teedere kinderen in de armen, dezen omhelzende, aangezicht tegen aangezicht, of hen aan hare borst drukkende, lagen zij, overdekt met wonden, langs de straten. Geene der vrouwen, die aan 't herstel der verdedigingswerken hadden geholpen, ontsnapte aan de wraak der Spanjaarden.

En toch wisten de vrouwen op een gegeven oogenblik de mannen nog tot den strijd aan te moedigen, waardoor de vijand op het Vrijthof vooral een krachtigen weerstand ontmoette (1). Hier sneuvelde de Duitsche kapitein Wolf, waardoor alle medelijden van den kant der belegeraars een einde nam.

Ieder, die in hunne handen viel, werd vermoord, zoodat een onbeschrijflijk bloedbad werd aangericht. Overal lagen weldra lijken langs de straat en zelfs hier en daar ongelukkigen, die nog niet opgehouden hadden te leven, met afgesneden ledematen. De soldaten waren meest allen naar Wijk gevlucht, alsook vele gegoede personen, die, zooveel zij konden, met zich voerden.

In Maastricht gaven zich slechts 4000 personen over, die onder betaling van een zwaar losgeld in vrijheid werden gesteld.

Toen alle weerstand had opgehouden, sloegen de soldaten aan het plunderen, waarbij zij grooten rijkdom buit maakten. Door sommigen wordt deze op meer dan een millioen gouden dukaten geschat. Van de gevangenen kregen zij groote sommen gelds en andere zaken van waarde.

Zekere Alonso de Solis, geboren te Ocaña, die later kapitein onder de bevelen van den vice-koning van Napels werd, ontdekte Manzano op een zolder onder het dak. De Spaansche soldaten vroegen verlof hem te mogen kastijden, waarin werd toegestemd. Hem werd gevraagd welken dood hij wenschte te sterven, waarop hij ten antwoord gaf: „Als soldaat”. Hij werd door zijne landgenooten door de spiesen gejaagd.

---

(1) STRADA.

Vele wapens en krijgsvoorraad werden verder in Maastricht buit gemaakt.

Tapyn had zich met eenige soldaten, zooals wij zagen, naar Wyk teruggetrokken (1) en de brug gedeeltelijk afgebroken, opdat de Spanjaarden hen hier niet zouden kunnen volgen. Hij meende den vijand daar nog eenigen tijd het hoofd te kunnen bieden, maar begreep weldra, dat de positie onhoudbaar was, en stelde daarom aan Parma eene overgave op genade voor. Hij werd voor de onderhandeling naar Octavio de Conzaga verwezen. Deze gaf bevel, zich te verzamelen in de kerk te Wijk, waar de gevangenen verdeeld en hun schattingen opgelegd zouden worden.

Ondertusschen had Mondragon de stad van de andere zijde met kracht aangetast; zijne soldaten verlangden hunne handen in het bloed der opstandelingen te doopen.

Conzaga verwittigde hem hierop onmiddellijk, dat de stad aan den Koning was overgegeven en de bezetting in Wijk eveneens de wapenen had neergelegd. Hierop deed Mondragon den aanval staken, hetgeen niet wegnam, dat zijne manschappen de wacht overrompelden en de voorstad binnendrongen.

De belegeraars toonden in Wijk meer dorst naar geld dan naar bloed, zoodat zij zich van alles, wat zij konden grijpen, meester maakten. Behalve eenige Fransche en Engelsche soldaten, en de boeren vooral, die in Wijk weerstand boden, werd iedereen gespaard, tegen betaling van een losgeld naar vermogen.

Vele ongeregeldheden en de buitengewone wreedheid tegenover de inwoners worden wel eens op rekening der afwezigheid van Parma bij de inneming gesteld. De wanorde werd nog bevorderd, doordat Mansfeldt en Octavio de Conzaga, aan wie het opperbevel tijdelijk was opgedragen, niet in de beste verstandhouding samen leefden.

Campana verhaalt, dat Schwarzenberg, als kok vermoed, in een bootje op de Maas is gevlucht. Algemeen wordt evenwel aangenomen, dat hij bij de laatste bestorming met de lans in de hand het leven verloor. Zulks werd door zijne echtgenooten aan Parma bevestigd. Het lijk zou in de verwarring niet erkend en met de overige in de

---

(1) Volgens sommigen lag Tapyn sedert 24 Juni gewond in Wijk.

Maas zijn geworpen. Zijne leengoederen te Schinveld en het huis Strüver kwamen in 1580 in andere handen.

Sebastiaan Tapyn werd wegens zijn manhaftig gedrag en zijne kunde, op bevel van Parma, gespaard en naar het kasteel te Limburg gevoerd, waar hij korten tijd daarna aan de verwonding, tijdens het beleg bekomen, overleed. Anderen beweren, dat hij, voor een venster staande, door een geweerschot werd gedood.

Bij een onderhoud met Farnese deelde hij eenige bijzonderheden omtrent het beleg mede. Onder anderen wees hij op de groote beteekenis van den eersten aanval bij de Tongersche poort, waaryan wij vroeger reeds melding maakten. Verder, dat tijdens het beleg van den kant der Staatschen ongeveer tweeduizend gesneuvelden door eenen kogel in het hoofd getroffen waren. Vazquez voegt hieraan toe, dat dit niet te verwonderen is, aangezien de Spaansche buschutten, die aan het beleg deelnamen, tot de bekwaamste en meest geoefende van dien tijd behoorden. Velen, zegt hij, ook wanneer zij de wacht niet hadden, trokken met hunne haakbus gewapend, naar de loopgraven, en wanneer zich iemand op den muur of voor eene opening vertoonde, ontsnapte hij nooit, zóó zeker waren zij van hun schot.

Een paar op zich zelf eenvoudige verhalen, maar toch niet zonder beteekenis, door Vazquez opgeteekend, wenschen wij hier in te lassen.

Op zekeren dag voerden 25 soldaten der bezetting een zwaren steen van het Vrijthof naar de wallen. Door eenen kanonskogel getroffen, sprong de steen waardoor drie soldaten werden gedood en de overigen armen en beenen braken. De schrijver noemt dit eene straffe Gods voor de heiligschennis die werd gepleegd. Het was namelijk een der zerksteen en van het kerkhof van St. Servaas, *die men alle naar de wallen had gevoerd.*

Twee vrouwen, van wie de eene *Luthersch* en de andere *Katholiek*, droegen eene mand met aarde naar de wallen. Onderweg bad de laatste in stilte en maakte daarbij gebruik, bij wijze van rozenkrans, van een touw, voorzien van knopen.

Toen de andere dit bemerkte had, spotte zij met hare gezellin.

Eensklaps werd zij door een kanonskogel getroffen, terwijl de katholieke vrouw ongedeerd bleef. De schrijver voegt hieraan toe, dat

men het geval als een wonder kan beschouwen, daar de luchtdruk toch op zoo korten afstand voldoende was, om ook de andere vrouw te dooden.

Na kennis te hebben gemaakt met hetgeen door Vazquez in hoofdzaak aangaande de inneming van Maastricht werd opgeteekend, achten wij het noodzakelijk in 't kort na te gaan, wat andere schrijvers uit het laatst der 16<sup>de</sup> en het begin der 17<sup>de</sup> eeuw, over deze merkwaardige gebeurtenis zeggen. Langs dezen weg zullen wij trachten het onze bij te dragen voor de oplossing van het veel besproken vraagstuk: *Of de stad na de inneming in 1579, met uitzondering van slechts enkele honderden personen, totaal werd uitgemoord.*

Onder de oudste Nederlandsche schrijvers, die zich met dit beleg hebben bezig gehouden, noemen wij in de eerste plaats E. van Meteren, (geb. 1535 te Antwerpen en in 1612 te Londen overleden). In zijne *Historiën der Nederlanden en haar naburen oorlogen*, verhaalt hij aangaande de inneming der stad: „dat den 29 Juny des morgens vroegh, op S. Pieters dagh, eenige soldaten van buyten over de bevestinge gemerckt hebben, dat de wacht genoegh overvallen was van slaep. Waerdoor dat Parma, in alle stilheyt, syn volck aen allen zyden dede opklimmen, en alsoo de Stadt ende Wacht verraschende, doden sy al wat hen voorquam, nochtans vindende tot veel plaetsen grooten wederstand, oock van Vrouwen, waerom datter oock veel verslaegen werden. Groote vlucht geschiede van daer na de Brugge op Wyck, daer sulcken gedrangh was, dat zy malkanderen in 't water drongen met wyf en kindt, ende vele selve insprongen. In Wyck was geenderhande provisie, waerom (als de eerste furie of doodslaghe gepasseert was) sy haer oock opgegeven hebben. Ettelycke soldaten quamen daer oock noch van. Den ingenieur, Bastiaan Tappin, wert het leven om syn wetenheyt geschonken, en seer gequetst zynde, werdt genezen, doch daer na van den Keyzer begeert tot synen dienst, wert hy in een veynster doorschoten. De gouverneur Swartsenbergh van Herle blief daer mede doot. Alsoo werdt Maestricht, nadat sy 4 maenden belegert was geweest, gewonnen, een van de standvastigste, en strydbaerste in 't wederstaen (na klynen middel die zy hadde), van al de vorige gewonnen steden. Zedert is de Stadt geheel vergaen; want daer *geen drie hondert*

*borgers* over bleven, die namaels noch wech trocken, in welker plaetse veel Luykenaers inquamen. Blyft als noch een geheel verwoeste Stadt, als daer meest soldaten en Garnisoenen in syn, welke daerna de lege Huysen verbranden door armoede en ghebreck van Brant-hout”.

*Christiaan Bor* (1559—1635) zegt in zijn *Oorsprongh, begin en vervolg der Nederlandsche Oorlogen*, dat „seer weinig borgeren zyn over gebleven, sommige zeggen van drie of vierhonderd ten hoogsten”.

*P. C. Hooft* verhaalt in de *Nederlandsche Historiën*, verschenen in 1642, waarschijnlijk in navolging van de beide vorige schrijvers, ongeveer hetzelfde. „Want, zegt hij, van schaars vierhonderd burghers, die 'r afquaamen, vertoogh het meeste deel; ende 't geen wederom de stadt eenighzins bevolkte, was een zwerm Luiker—Waalén”.

Onder de schrijvers, die tijdens het beleg leefden, behoort verder *Dinothus* (1). In zijn werk: *de bello civili Belgico*, uitgegeven in 1586, schildert hij de inneming als volgt:

„Eenige Spaansche en Duitsche soldaten kropen over het puin van den verwoesten muur en klommen op den wal. Van daar namen zij met oplettendheid waar, hoe het in de stad toeging, en zagen, dat de wachten en posten, uitgeput door nachtwaken en aanhoudende inspanning, meerendeels in diepen slaap gedompeld waren. Dit werd dadelijk aan Parma meegedeeld. Hij beval, dat, zoo mogelijk zonder gedruisch, de vijand op verscheiden punten te gelijk zou overvallen worden.

Terwijl dus trom en fluit zwegen, stormden de belegeraars de stad binnen. Zij doodden de schildwachten, overschreden de verdedigingswerken en drongen tot het binnenste der stad door. De soldaten en burgers boden te vergeefs weerstand. Een groot bloedbad werd aangericht; kinderen noch vrouwen werden gespaard; gedurende drie uren maakten de overwinnaars allen, die zij ontmoetten, af. Naderhand werd aan de gevangen soldaten en burgers toegestaan, zich door een losgeld vrij te koopen.

Van de inwoners sneuvelden er ongeveer tweeduizend vijf hon-

---

(1) Richard Dinoth geb. te Coutances is in 1590 te Montbelliard overleden. Als aanhanger der hervorming was hij genoodzaakt, zijn land te verlaten en trok naar Straatsburg.

derd. Voor de Spanjaarden was de overwinning ook niet onbloedig geweest", enz.

Volgens *Strada* sneuvelden tijdens de 4 maanden van het beleg 8,000 personen, waaronder ongeveer 1700 vrouwen.

Op den dag der inneming verloor een groot aantal door het zwaard of door verdrinking in de Maas het leven.

*Bentivoglio* (1) zegt, „dat de stad om zoo te zeggen zonder inwoners bleef”.

*Campana* (2) schetst den toestand als volgt: „de wreedheid der overwinnaars was onmenschelijk; vrouwen, grijsaards noch kinderen werden door hen gespaard. Straten, pleinen en huizen waren met lijken gevuld en het bloed stroomde op sommige plaatsen. Velen vonden den dood in de Maas, en enkelen, wien het gelukte door zwemmen den anderen oever te bereiken, werden door de soldaten van Mondragon afgemaakt. De stad, vroeger zeer rijk, bleef langen tijd verwoest liggen en bijna zonder inwoners (*quasi distrutta di habitatori*). Later werd zij door Luikenaars bevolkt”.

Cosme Massi, de secretaris van Parma, schreef, dat op den dag der inneming 4,000 personen werden gedood, van wie velen in de huizen.

In de bekende *Mémoires anonymes* sur les troubles des Pays-bas 1565—1580 vinden wij in T. IV een hartverscheurend tafereel van de inneming van Maastricht geteekend, waarvan wij een gedeelte overnemen: „Les vaincus se retirèrent en combattant à Wyck, où s'étaient sauvés peu auparavant les femmes et les enfants. Ayant levé le pont, ils étaient décidés de tenir bon et de se défendre jusqu'au dernier, ainsi que les soldats qui s'étaient retirés dans l'église. Mais dans l'après-dîner ils se rendirent par compositions de vie sauve, comme firent aussi ceux de l'église à la miséricorde des ennemis qui tuèrent et massacrèrent tous ceux qu'ils trouvaient dans les rues et plusieurs dans les maisons. La plupart des paysans, qui se défendaient tant qu'ils pouvaient, ayant aussi donné le plus de travail aux ennemis durant le siège, de sorte que ce premier jour de la

---

(1) *Historia della guerra di Fiandra, 1645. 2<sup>de</sup> deel B, I pag. 240* „che priva quasi intieramente d'habitatori” enz.

(2) *Della guerra di Fiandra. Vicenza 1602.*

prise un grand nombre et le plus de paysans furent tués. Les rues étaient couvertes de corps morts, trois, quatre et davantage l'un sur l'autre. Même les blessés et malades couchés dans leur lit, furent massacrés. D'autres bien munis d'argent furent ransonnés. Plusieurs s'étant jetés dans la Meuse tant hommes que femmes, qui se laissaient tomber et sautaient avec leurs enfants en bas des murailles, dont beaucoup se noyèrent et se rompirent bras et jambes. Les forces et violements de femmes et jeunes filles ne manquèrent et autres tyrannies que les ennemis barbares usurent vers les pauvres de dedans, jusqu'à marcher sur le ventre des femmes et enfants et les tailler en pièces. Un enfant fut mis et crié au plus offrant, et un autre percé d'une lance ou pique et élevé en l'air. Cas pitoyable et lamentable et plus infâme d'avoir ainsi laissé et abandonné tout lâchement les valeureux défenseurs de Maestricht en proie et en boucherie, sans les avoir secourus en aucune manière, ni fait donner une seule alarme aux ennemis durant le siège de 4 mois. Le moyen de secours y eut été si l'on avait procédé de bonne foi et sans dissimulation. Comme le peuple disait, on avait démontré clairement n'en avoir la volonté ni cure, mais bien de piller, raspiner et voler l'un d'un côté et l'autre de l'autre.

Plus de 4,000 hommes étaient morts de blessures et de misères en ville, trois capitaines des dits soldats morts, Coene, Drunicq et Jochuim, le capitaine Bastien blessé et prins, le capitaine Tolleneer trouva moyen d'échapper, le dit gouverneur, Waisbourg pris, le capitaine Morguaux était en Flandre et autres sortis en commission d'un côté et d'autre pour solliciter le dit secours à "quoi ils ne pouvaient parvenir".

Schrijvers van lateren tijd als *Bachiene, Merkes, Arend, Motley* enz. leeren ons niets nieuws aangaande de inneming van Maestricht. Zij bepalen zich tot naschrijven van hetgeen vermeld is in eerstgenoemde bronnen.

Reeds in 1865 gaf de Heer Habets in zijne aantekeningen (1) op het werk van de Lenarts „opkomst en voortgang der stad Maestricht" het middel aan de hand om de onjuistheid der bewering van sommige schrijvers, aangaande de *geheele* uitmoording der stad, te

---

(1) *Publications etc. dans le duché de Limbourg*, 1865, p. 71.

bewijzen. Deze hooggevierde schrijver, die de geschiedenis van Limburg als het ware heeft opgebouwd, zegt op gemelde plaats: „Een ieder, die nieuwsgierig is om te zien, hoe schaamteloos men in deze zaak met de geschiedenis van Maastricht is te werk gegaan, kan zich deswegen met ons overtuigen door de civielregisters der vier parochiën open te slaan, die op het stadhuis rusten. De registers der parochiekerk van St. Maarten te Wyck beginnen in October 1590, die van St. Jacob den 26 Mei 1597, die van St. Nicolaas den 24 Junij 1581 en die van St. Catharina in Augustus van hetzelfde jaar. Het oudste doopregister dezer laatste parochiekerk begint twee jaren na het beleg der stad door Parma en eindigt in Augustus 1591. De aanhef van dit register luidt: Sequuntur nomina susceptorum post mortem Dni Gerardi Zeegers in Augusto 1581. Van de 1362 namen, die zich op de alphabetische tafels van dit register bevinden, treffen wij vier namen van Spaanschen en 61 van Waalschen of Franschen oorsprong. Al de overigen zijn Nederduitsche en gelijken op de namen der menigvuldige Limburgsche familiën, die nog heden binnen en buiten de stad wonen. Indien men nu in aanmerking neemt, dat Maastricht voor de helft behoorde aan den vorst-bisschop van Luik en dat het verkeer der stad met de naburige Walen zeer groot was, dan moet men verwonderd zijn, dat het getal vreemde eigennamen er zoo buitenmate klein was. Wij besluiten uit dit weinige: 1° dat Maastricht niet bevolkt is geworden door een zwerm Luiker Walen; 2° dat Maastricht niet een' tijd lang woest en een nest van Spaansche soldaten gebleven is, maar dat er weinig tijds na de verovering door Parma een zekere welstand in de stad is teruggekeerd, aangezien de fluctuatie van den burgerlijken stand zeer aanzienlijk was en het gemiddeld getal geboorten in de parochie van St. Catharina alleen, van Augustus 1581 tot Augustus 1591, per jaar de som van 136 overtreft”.

De weg, door den Heer Habets aangewezen, werd tien jaren later door den Eerw. Heer Haakman vervolgd en heeft tot een resultaat geleid, waarvan wij een kort overzicht laten volgen (1):

Hij heeft de nog bestaande doopboeken geraadpleegd en het getal

---

(1) Zie *Publications de la Société historique dans le Limbourg* 1876. T. XIII. Het beleg en de zoogenaamde verwoesting van Maastricht in 1579. A. F. HAAKMAN en H. J. ALLARD.

geboorten met 30 vermenigvuldigd. Hierdoor verkreeg men bij benadering de volgende cijfers: In de twee parochiën van St. Nicolaus en St. Matthijs leefden in 1582 ongeveer 5880 menschen; in 1583 waren er 5940; in 1584 reeds 6330. In het jaar 1598, waarvan voor het eerst de drie doopboeken, dus dat van St. Jan bij de vorigen, gebruikt kunnen worden, bedroeg het aantal inwoners in deze drie parochiën, Wijk dus niet medegerekend, 11010.

De vraag is nu, of deze inwoners ook vreemden waren, Luiker-Walen, die in de ontvolkte stad na het beleg zich hadden neergezet? Als het meest eenvoudige en afdoende bewijs, dat deze bewering, door sommige schrijvers geopperd, geheel onwaar is, kan gelden, dat men in hoofdzaak *dezelfde namen* vóór en ná het beleg vermeld vindt. Onder anderen de leden van den Raad, de gildemeesters, de stadsboden, bestuurders van liefdadige gestichten enz. zijn dezelfde als na het beleg. Verder oefenden in hoofdzaak dezelfde bakkers, bierbrouwers, wijnkoopers, vleeschhouwers, na het beleg als er voor hun beroep uit in de stad.

Aangaande het getal inwoners, dat Maastricht na het beleg nog telde, meenen wij uit de gegevens, hierboven vermeld, de volgende conclusie te kunnen trekken: Wanneer in de parochiën van St. Nicolaus en St. Matthijs in 1582 ongeveer 5880 menschen woonden, dan mogen wij veronderstellen, dat de parochie van St. Jan, die met beide vorigen ongeveer in zielental gelijk stond, 2940 parochianen telde. Volgens deze berekening zou het aantal inwoners in 1582 bedragen hebben  $5880 + 2940 = 8820$  voor Maastricht, zonder Wijk. Het aantal bewoners van Wijk schatten wij op de helft, alzo op 1470. Wij moeten evenwel in aanmerking nemen, dat in Wijk niet zoo veel burgers sneuvelden als in Maastricht.

Wij meenen voor de heele bevolking, met inbegrip van Wijk, het ronde cijfer van elf à twaalf duizend te mogen aannemen.

Vazquez, de eenige ons bekende schrijver, bij het beleg tegenwoordig, zegt, dat ongeveer 4000 burgers in Maastricht zich overgaven en tegen betaling van een zwaar losgeld in vrijheid werden gesteld. De bewoners van Wijk en degenen, die uit Maastricht derwaarts vluchtten, zijn natuurlijk niet hieronder begrepen.

Verder dient men in aanmerking te nemen, dat vele meer gegoede

burgers vóór het beleg de stad hadden verlaten, en dat het aantal dezer nog al beduidend was, blijkt uit het bevel, vervat in het Pardon-Generaal, dat wij laten volgen. Hierin wordt gezegd, dat degenen, die uit de stad zijn vertrokken, binnen eene maand na de afkondiging in hunne huizen moesten terugkeeren, op verbeurte der voordeelen, hun door het pardon geschonken. Het schijnt, dat zelfs ná het beleg zich vele burgers met ter woon elders hebben gaan vestigen.

Ook langs dezen weg zal bovengenoemd cijfer gemakkelijk bereikt worden.

Wanneer wij nu het aantal inwoners vóór het beleg op 30,000 stellen, dan zou hieruit volgen, dat het getal der slachtoffers nog het schrikbarend cijfer van 17 à 18,000 bereikt. Laten wij niet vergeten, dat dezen niet allen door het zwaard of in de Maas omkwamen, maar dat velen aan de gevolgen der toen heerschende kwaal bezweken. De schadelijke hygiënische invloeden tijdens het beleg zullen tot de verbreiding der ziekte veel hebben bijgedragen. Den dag der inneming sneuvelden ongeveer 4,000 personen. Het afbreken der brug aan den Wijkerkant, op bevel van Tapyn, droeg er veel toe bij laatstgenoemd getal te vermeerderen.

#### § 9. ZIEKTE VAN PARMA.

Men koesterde weinig hoop voor het behoud van Parma, wiens toestand van dag tot dag verergerde. Toen Don Pedro de Castro hem met de inneming van Maastricht in kennis stelde, gaf hij hoegenaamd geen teeken van tevredenheid en bleef volkomen onverschillig. De zaken dezer wereld trokken hem niet meer aan. Ongemerkt, zegt Vazquez, hield hij zich met het onderzoek van zijn geweten bezig, waarna hij verzocht zijn biechtvader te ontbieden, daar hij gevoelde dat de kwaal hem onderkreeg. Onmiddellijk werd aan zijn verzoek voldaan. Vol godsvrucht sprak hij eene generale biecht en vroeg daarna vergiffenis aan al wie hij ooit mocht beleedigd hebben.

De geneesheeren gaven hem in overweging om, indien hij nog iets tot heil zijner ziel of ten dienste van den Koning wilde ten uitvoer brengen, dit niet langer uit te stellen.

Den volgenden dag ontving hij de volle bediening, waarna hij zich, alhoewel zwak en vermoeid, zeer getroost en gelaten toonde.

Mondragon, voor wien hij eene buitengewone genegenheid en achting, wegens zijne dapperheid en groote verdiensten, gevoelde, werd bij hem ontboden. Hij verzocht dezen naar Spanje te vertrekken en aan den Koning te boodschappen, hoe het met de zaken in de Nederlanden was gesteld en hem vooral omtrent de inneming van Maastricht in te lichten.

In een schrijven, door Mondragon overgebracht, waarschuwde hij Filips op zijne hoede te zijn voor de hoofden in de Nederlanden, die, onder den schijn van onderwerping, slechts de gunstige gelegenheid afwachtten om vijandig tegenover Spanje te kunnen optreden. Alexander raadde hem verder van de kracht en den invloed der wapenen gebruik te maken om hun ontzag in te boezemen en hen tot onderwerping te dwingen. Volgens hem moest de Koning van eene edelmoedige behandeling in deze gewesten geen heil verwachten, aangezien men over 't algemeen met ondankbaren te doen had.

Na het vertrek van Mondragon nam de koorts zoodanig in hevigheid toe, dat hij den volgenden dag begon te ijlen. Hij sprak over allerhande vreemde zaken, hield zich met krigsbedrijven bezig en vroeg onder andere aan de Tassis en Caspar de Robles, baron de Velli, wat zij in zijne kamer deden, of zij niet wisten, dat de Waalsche en Duitsche troepen aan het vechten waren, waarom zij ze niet gingen scheiden. Opvallend is het, dat hij in zijne ijlende koorts waarheid sprak en op datzelfde oogenblik de soldaten van deze beide natiën handgemeen waren, wegens oude veeten, die tusschen hen bestonden. Waren deze beide aanvoerders niet tusschen beide gekomen, dan zouden zij zich beiderzijds veel schade toegebracht hebben, aangezien elk der partijen meer dan drieduizend man sterk was.

Gedurende meer dan twintig dagen bleef hij in denzelfden toestand. Voortdurend was hij, zelfs in zijn slaap, met militaire zaken bezig. Dikwerf noemde hij soldaten bij hun naam en gaf bevelen om aan te vallen of terug te trekken.

Door de geneesheeren reeds opgegeven en door het Spaansche leger betreurd, wilde het toeval, dat hij in een aanval van delirium door een sprong in het bed zich geheel bloot maakte, waardoor men eene groote zwarte pestbuil op zijn rug ontdekte. Hierop werden de geneesheeren onmiddellijk ontboden. Verwonderd en tevens verlegen, de ziekte, die alleen aan dit absces haar ontstaan te danken had,

niet gekend te hebben, haastten zij zich dit te openen, waardoor eene belangrijke hoeveelheid kwade sappen zich naar buiten ontlastten. Hunne overtuiging was, dat, wanneer deze haard niet was ontdekt, de zieke geen twee dagen meer had geleefd.

Van dat oogenblik nam Parma langzamerhand toe in beterschap, hij werd verder kalm en bedaard en zijn geest weer helder. Spoedig drong hij er op aan van verblijf te veranderen en gaf zijn wensch te kennen zich in Maastricht te willen huisvesten.

Twee dagen na dien, d. i. op 23 Juli, vierde het Spaansche leger met eene wapenschouwing het herstel van zijn aanvoerder. Twintigduizend prachtig uitgedoschte manschappen, zoo wel cavalerie als infanterie, werden in goed geordende escadrons opgesteld. Door den buit, bij de plundering van Maastricht gemaakt, waren de troepen in staat zich eene buitengewone weelde te veroorloven.

Parma werd door zijn bedienden tot op de binnenplaats van het kasteel gedragen, waar al de kapiteins van het leger, in de volgorde, waarin zij hem zouden dragen, opgesteld waren. Gezeten in een karmozijn fluweelen leuningstoel, voorzien van damasten gordijnen, werd hij eerst door acht kapiteins van het oude regiment van Ferdinand de Toledo tot in diens kwartier gedragen; van daar door acht anderen tot in het kwartier van Francisco de Valdès en verder door de kapiteins van Lope de Figueroa, zoodat hij achtereenvolgens al de kwartieren, ook die der vreemde natiën, bezocht.

Rondom den draagstoel, waren al de vaandels, ten getale van meer dan driehonderd, geschaard. Er naast gingen Octavio de Conzaga, Pedro de Toledo, markies van Villafranca en de andere veldoversten in rangorde opgesteld. Terwijl de artillerie op de wallen en in de stad vreugdeschoten over het zoo zeer gewenschte herstel van Parma loste, werd door de infanterie en de cavalerie een goed geslaagd spiegelgevecht op de wapenplaats gehouden.

Vele soldaten, die hun aanvoerder reeds dood waanden, verlieten hunne posten, en gingen voor den draagstoel om hem met gepasten eerbied in het aangezicht te zien.

De troepen gingen intusschen voort, onder het spiegelgevecht en de muziek hunne vreugde te betuigen. Een prachtig schouwspel vertoonde zich aan het oog. Twintigduizend rijk uitgedoschte mannen was alles, wat men kon verlangen. De buizen der chevaux-legers hadden onder anderen eene waarde van 400 kronen. (Vazquez).

Alexander, nog erg zwak, voelde zich weldra vermoeid en gaf order het spiegelgevecht te staken en hem door de bres, waarlangs de stad genomen was, naar Maastricht te dragen. De kapiteins van alle regimenten, die zich acht om acht aflostten, belastten zich hiermede.

Aan den ingang der bres stonden 24 veldoversten hem af te wachten met den troonhemel van St. Servaas. Parma was hierover eenigszins boos, berispte hen, vragende, waar zij oud-gedienden deze gekheid hadden geleerd, en verzocht den hemel in de kerk, waar zij hem hadden weggehaald, te laten terug bezorgen.

Eenigszins verlegen gaven zij ten antwoord, dit bewijs van eerbied aan den dappersten der veldheeren voor de behaalde overwinning verschuldigd te zijn en slechts te handelen in navolging van hetgeen te Rome gebeurde, wanneer een overwinnaar er zijn intocht hield.

Bij den ingang der stad werd Parma door Montesdoca, als gouverneur der plaats, begroet en verder op de schouders zijner kapiteins tot in zijne woning gedragen. Strada zegt, dat Alexander, vergezeld van de geestelijken, zich naar de kerk van St. Servaas begaf, om God voor zijn herstel en voor de overwinning, op de Staatschen behaald, te bedanken. De intocht had plaats onder algemeen (?) gejuich en vreugdebetoon, *althoewel de weinige burgers, die in leven gebleven waren, hieraan geen deel namen.* (Vazquez). Want nooit, voegt deze schrijver hieraan toe, werd eene stad door de soldaten zoo geplunderd en verwoest als Maastricht.

Alexander bleef gedurende ruim acht maanden, d. i. tot Maart 1580 in Maastricht. Hij had zijn intrek genomen in de Proostdij, het tegenwoordige klooster der zusters van liefde (1). Vazquez verhaalt, dat hij zich vermaakte met de soldaten van uit zijn venster in hunne spelen en vermaken gade te slaan, die allen de zakken gevuld en geen gebrek hadden aan geld, waarmede zij lichtvaardig omsprongen. Zoo zag men bij het dobbelspel een hoed vol daalders en goudstukken in eens opzetten, hetgeen volstrekt niet zeldzaam was, zoodat zich niemand er over verwonderde. Aan de toekomst werd in deze oogenblikken niet gedacht.

(1) In het vermelde handschrift van St. Servaas lezen wij : " 23 Jul. 1579. Dux Parmensis Triumphati ac Regio apparatu oppidum intravit et in Praepositura habitavit ". Op eene andere plaats wordt gezegd : " 13 Januari 1580 Cardinalis de Groesbeek epus et Pps. Leod. venit Trajectum cui obvia ivit Pps. Parmensis et simul iverunt ad Praeposituram et ibi hospitati sunt.

Wij vermelden deze bijzonderheden als een bewijs, dat de Spanjaarden zich in Maastricht van ongeloofelijke schatten meester maakten.

#### § 10. MAASTRICHT NA DE INNEMING.

De bezetting, die in de laatste maanden van 1579 in de stad achterbleef, bestond uit: drie vendelen Spanjaarden, drie vendelen Duitschers en zes vendelen Bourgondiërs (1). Eenige troepen waren op de dorpen in den omtrek ingekwartierd en het meerendeel was naar de kanten van Mechelen, 's Hertogenbosch, Nijmegen en Venloo vertrokken.

Spoedig was men er op bedacht, de orde binnen de vesting te herstellen.

Desiderius Sestich, raadsheer van Brabant, werd door Parma ontboden om het stadsbestuur te regelen en de middelen om den handel te doen herleven aan de hand te geven. Dit zou in overleg met den bisschop van Luik geschieden.

Reeds den 27<sup>sten</sup> Juli kwamen de raadsheeren Sestich en Vuesels met een voorstel voor den dag, waarvan de strekking vooral was, de verhouding tusschen soldaten en burgers te verbeteren en wederzijdsche rechten te doen eerbiedigen. Te dien einde zou bepaald moeten worden, dat geen soldaat in eene woning der stad zijn intrek mocht nemen, zonder billet van de fouriers des Hofs. Wie aan dezen eisch niet had voldaan, moest binnen 24 uren na de publicatie dezer verordening het betrokken huis verlaten. De rechten der ingekwartierde soldaten tegenover hun gastheer, werden nader omschreven. In geval van oneenigheid tusschen soldaten en burgers zou door een raadsheer van Brabant en een auditeur-generaal recht gesproken worden.

Dezen vorm van recht achtten zij voorloopig voldoende.

Parma had zich in den loop der maand Juli tot de Spaansche afgevaardigden te Keulen gewend, om hun gevoelen omtrent de regeling der zaken te Maastricht te vernemen. Hun advies, geteekend door de Longueval, Foncq en Assonleville, werd den 3<sup>den</sup> Augustus uit Keulen naar Maastricht verzonden (2). Genoemde afgevaardigden drukten den

(1) M. S. archief te Marburg.

(2) Archives du royaume de Belgique. Collection des papiers d'Etat, carton n° 49 p. 13.

wensch uit, dat zoo spoedig mogelijk eenige vorm van justitie aan de stad zou worden gegeven. Zij achtten het tevens wenschelijk, dat de stad onder één prins gebracht werd. „*(Conviendrait bien (si fut possible) qu'elle fut à un prince seul, ce que Sa Majesté et ces prédécesseurs ont plusieurs fois tasché d'obtenir, et samble que présentement la conjuncture est bonne)*”. De bisschop van Luik zou voor dezen afstand eene billijke schadevergoeding ontvangen, „*(quelque honeste récompense)*”. Zij wezen op hetgeen de stad aan Spanje had gekost en nog kosten zou om ze in haren vorigen staat te herstellen, daar zij quasi geheel was verwoest.

De rehabilitatie der burgers, met uitsluiting van slechts enkelen, diende zoo gemakkelijk mogelijk te worden gemaakt.

Als voorwaarde zou gelden, dat zij, bij het in- of uitgaan der kerk, Parma een request aan den Koning aanboden, hunne schuld bekenden en vergiffenis vroegen.

Aan de afwezige en andere burgers (et aultres, mentionnés en nosdictes lettres dernières) zou door een bevelschrift gelast worden in de stad terug te keeren.

De vernieuwing der privilegiën moest uitgesteld worden, zoo lang de rust en 't welzijn der stad dit vereischten. Ten opzichte van het recht der 23 ambachten voor de keuze der magistraten, zoude men zich voorbehouden het stadsbestuur voorloopig te regelen, zooals de belangen der burgers dit vorderden.

Daar men echter de stad niet zonder justitie en politie kon laten en het aantal burgers om magistraten en rechtspersonen uit menschen van zekere qualiteit te kiezen te gering was, zou men, in afwachting van den terugkeer der uitgeweken burgers, commissarissen, door Zijne Excellentie te benoemen, kunnen aanstellen, zonder aan de bisschoppelijke rechten te kort te doen, (sans préjudice du droict de mondict Seigneur de Liège).

De huizen van voorname personen, door soldaten ingenomen, moesten binnen 24 uren ontruimd en ieder zou naar zijn rang ingekwartierd worden. De burger zou den soldaat, zoo als in den tijd des Keizers, alleen verschuldigd zijn: een bed voor twee personen, vuur en licht, zonder meer. „*Semblablement comme il n'y a riens qui a plus molesté et travaillé le bourgeois ne que le face plus discontent, sinon le service qu'il a fallu donner au soldart, vostre Excellence feroit bien*

*pregnant considération au piteux estat de ceste ville, la spoliation des biens et meubles du bourgeois, et consequamment sa povreté de limiter que le service deu au soldart sera seulement tel que du temps de feu l'empereur s'est permis, assavoir un lit pour deux soldarts avec la lumière et feu de l'hoste, et non aultre chose, faisant cesser toutes ultérieures molestations contre le bourgeois ou habitant du dict Maastricht, ce que nous est advié, se pourroit faire commencer promptement l'ordre requis en la dicte ville".*

In een naschrift verzochten de afgevaardigden Parma nogmaals de zaken zoo spoedig mogelijk te regelen, in het belang der voornaamste steden van Artois, Henegouwen en Lille, die de wol voor de vervaardiging van sergiën en andere kleedingstukken uit Maastricht trokken.

Den 10<sup>den</sup> Augustus werd een Pardon-Generaal, door den Koning van Spanje aan de inwoners van Maastricht gegeven, afgekondigd, luidende als volgt: (1)

„Alsoe het eenen yegelyck kenlyck ende openbaer is, dat dese onse stadt van Maestricht, borgers ende inwoonders derselve, de wapenen tegen ons met vliegende vaendelen aengenomen, ende soe hardneckelyck in hare bose ende quade opset, voornemen ende rebellie gebleven ende gepersisteerd hebben, dat sy met hulpe ende assistentie van de vermaerste ende booste ketters, ende verleyders der gemeyne ruste ende welvaert, Godes ende onse vianden tegen ons ende onse Staet alderhande vyantsche wercken aengericht ende meer andere afgryschelycke ende versaeckelicke feyten bedreven hebben, sonder sich oit onder dese onderdanicheyt te willen stellen, noch oock ons erkennen voer haeren natuerlycken prince ende oversten heere, sulcx dat wy tonsen groeten leedwesen genodicht syn geweest de voors. stadt met force ende met cracht van wapenen onder onse voorscreven onderdanicheyt te brengen. Ende hoewel dat, desen achtervolgende, alle de burgers ende inwoonders derselve baerblyckelyck gevallen syn int crimen van laesae majestatis ende oversulcx lyff ende goedt verbeurt hebben soe int generael als int particulier, hebbende voorts de voors. stadt verdient om tot exempel van andere

---

(1) Uit de *Collectanea* van Collette, eene verzameling van diverse stukken, in het rijksarchief aanwezig, Deel III, pag. 290.

gedemanteleert ende mueren ende vesten affgeworpen te syn, jae geheel omgekeert, geraseert ende gedemolieert te worden, des nochtans nyet willende daertegens gebruycken voordere strengicheyt ende rigeur, maer van onse ingeboorne goetheyt, genade ende barmherticheyt — soe ist dat wy, by deliberatie van onsen seer lieven ende seer beminden neve den Prince van Parma ende van Plaisance, stadthouder, Gouverneur ende Capitain-Generael van dese onse Erfnederlanden, ende by advise van onsen seer lieven ende getrouwen dien van onsen rade van State ende Secreten: ende volgentlyck by euren advise hebben wy vergeven ende geremitteert: vergeven ende remitteren vuyt onser sonderlinger gracie by desen allen den burgen ende inwoonderen van onse voorscreven stadt alsulck misbruyck, schult ende misdaet, daerinne sy door haere rebellie gevallen soudén mogen syn, behoudens nochtans dat in dese gracie ende pardon nyet begrepen en sullen syn, die persoonen hier navolgende, als geweest hebbende hoofden ende authouren der voorschreven rebellie, te weten:

1. Claes van Haelen, kapitein en lid van den kriegsraad.
2. Faes van Peer.
3. Anthonis Cautenbergh.
4. Gerard Vrients, kapitein, lid van den kriegsraad.
5. Gysbrecht (?).
6. Nicolaus Weerts.
7. Jan Philippens de Oude.
8. Joos Emonts.
9. Jacob Oorschot, notaris.
10. Nicolaas Ruysch.
11. Tilmannus Vrancken.
12. Jan Vinck.
13. Jacob Moulen.
14. Laurens van den Banneth.
15. Lambertus Noetstock.
16. Michiel van Vleeck, in 1578 burgemeester en hoofd der handboogschutters.
17. Peter van Vleeck.
18. Andries Ouwerx.
19. Michiel Smoeckscheer.
20. Peter Bouwens.
21. Jan Verliers.
22. Hendrik Becker.
23. Servaes Veelen.
24. Jan Ruyters.
25. Reinier Reyniers.
26. Hendrik Paymans.
27. Nelis Reesen.
28. Servaes Krayen.
29. Tiel Krayen.
30. Gerrit Gerrits Vrients sone.
31. Jan van Buetenaken.
32. Hendrik van Hoesfelt.
33. Mr Paulus Wynandts, secretaris der stad.
34. Jan Ruysch.
35. Simon Nagelsmith.
36. Reynier Nooteman.
37. Matthias van Haert.
38. Goossen Passart.
39. Peter Steenbecker.
40. Hendrik Peerboom.
41. Thys Nysmans.
42. Matthys Frelericx.
43. Adolf Spiesmæecker.
44. Peter Steenmetser.
45. Jan van Petersom.
46. Herman Schoenmaeker.
47. Dirk van Bree.
48. Jan Lensen.
49. Hendrik Ramaekers.
50. Gerard Nys.
51. Willem Verlies alias Boen.
52. Thomas Joncker.
53. Willem Witmekker.
54. Mr Mattheus van der Plaschen.
55. Peter Bockx.
56. Hensken.
57. Joncker Jan van Bun.
58. Hendrik Nootboom.

Sullen oock in dese voorschreven gratie nyet begrepen syn alle ministers en predican ten van de valsche religie ende gereprobeerde ende diegeene die van hun Consistorie ende vergaderinge geweest syn, ende generalyck alle anderen, die sich hebben laten vinden ter predicatie van de ketters ende heretycken, alle de welke wij verclaert hebben ende verclaeren mits desen gevallen te syn int voors. crimen van laesae majestatis ende lyff ende goetd verbeurt te hebben, wel verstaende nochtans dat, indien eenige van degeene die de voors. predication ordinaerlyck gehanteerd hebben, hun aen onse moeder de heylige Roomsche Catholycke Kerck ende aen ons willen versoenen ende reconcilieren ende voortaan binnen Maestricht oft in eenige stadt van onse voors. Erffnederlanden comen woenen, om aldaer te leven als goede Catholycken ende getrouwe ondersaten, sullen 'tselfde mogen verthonen aan heure ordinarissen. Ende daerna by requeste aen ons ofte aen onsen voorschreven neve den prince van Parma, om (deselfde requeste met de absolutie van den voorscreven ordinaris gesien synde) hun voorts daerop te gunnen ende verleenen onse voorscreven gracie ende genaede; ordinerende ende bevelende wel expresselyck allen dengeenen, die begrepen syn onder dese onse voors. gracie ende tegenwoordichlyck absent ende vuyt deser stadt syn, dat sy aldaer in heur huysen wederkeeren om aldaer te woenen, soe sy plachten, ende dat binnen een maent nae de publicatie van dese, ten waere nochtans dat sy eenige wettige oorsaecke hadden van nyet te moegen coemen: in welcken gevalle sy gehouden sullen worden sulicx by requeste te kennen te geven, ende binnen den voornoemden tyt deshalve te doen blyken, op pene van vuytgesloten te worden van onse gracie. Bevelende voorts aen onse fiscalen ende allen andere onse officieren ende amptlieden, ende dien van onse vasallen ende heeren van onsen lande ende hertochdom van Brabant ende van Overmaze, dien dit aengaen sal, dat sy diegeene die begrepen syn onder dese onse gracie, laten gebruiken ende genieten van alle heure onroerende goederen, mitsgaders oock van heure roerende en haeftelyke goederen die sy van soldaten van onsen veldtleger geransonneerd sullen hebben sonder hem eenichsints tondersoecken, ende becommerent 'sy aen lyff oft aen goetd ende ten eynde dat van dese onse voors. gracie ordonnantie ende gebodt nyemant ignorantie soude moegen pretenderen, ontbieden ende bevelen

wy dat ghy terstond, ende sonder vertreck deselve doen kondigen, vuytroepen ende publiceren binnen deser onser voors. stadt Maestricht, ter plaetse daer men gewoon is vuytroepinghe ende publicatie te doen. Ende tot onderhoudinge en observantie van die, procedeert, ende doet procederen tegens de overtredders ende ongehoorsame by executie van de penen boven verhaelt, sonder eenige gunst, dissimulatie ofte verdrach des te doene, met deser aenclevet, geven wy U volcomen macht, autoriteit ende sunderling bevel, ontbieden ende bevelen allen ende eene yegelicken, dat sy U 'tselve doen ernstelick verstaen ende obedieren, want ons alsoe gelieft. Gegeven in onse voors. stadt van Maestricht onder onsen Contre segel hier opgedrukt in placate den 10<sup>den</sup> dach van Augustus 1579.

De bisschop van Luik deed evenwel zijne rechten op een gedeelte der stad gelden. Den 18<sup>den</sup> Augustus werd door zijn afgevaardigde een memorie aan de Spaansche deputatie te Keulen overhandigd. Hierin was het verlangen uitgedrukt, dat een zaakgelastigde van Luiksche zijde bij die des Konings zou toegelaten worden, ten einde politie en justitie in Maastricht te regelen, met inachtname van des Bisschops rechten. Verder, dat het edict van den 10<sup>den</sup> der maand in suspensie zou worden gehouden, als ook de benoeming van Montesdoca tot gouverneur der stad. Deze was gehouden aan beide prinsen den eed te zweren.

Na de noodige onderhandelingen kwam den 29<sup>sten</sup> October eene overeenkomst tusschen de afgevaardigden van beide hoven tot stand.

Filips had in de maand September reeds zijn verlangen te kennen gegeven, dat de vreemde troepen de Nederlanden zouden verlaten. Door gebrek aan geld kon de achterstallige soldij niet worden uitbetaald en viel dus ook aan de afdanking der huurtroepen vooral niet te denken.

De Duitschers werden intusschen ontevreden en dreigden in opstand te komen. Wij vermeldde reeds, dat drie Duitse compagnieën binnen de vesting lagen. Vele anderen waren op de dorpen in den omtrek in kwartier. Samen hadden zij het plan opgemaakt, de stad te overrompelen, hunne soldij met geweld te eischen en daarna ontslag uit den dienst te nemen.

Alexander was bijtijds over de zamenzwering der Duitschers inge-

licht. Hij liet de wallen zoo spoedig mogelijk herstellen en deed nog zes compagnieën Spanjaarden binnen de vesting komen. In een onderhoud met de aanvoerders Altemps en Polweiler, wist hij dezen zóó voor zich te winnen, dat zij beloofden niets te zullen sparen om den smeulenden opstand te onderdrukken.

De troepen stelden zich schadeloos door de dorpen in den omtrek ter dege te plunderen en het weinige, dat de boeren nog bezaten, te rooven.

In deze dagen werd ook het klooster te Hoog-Cruts door de Spaansche soldaten in brand gestoken, zoodat niets dan vier muren bleef staan. Als voorwendsel gold, dat de Staten der landen van Overmaas daar hunne vergaderingen hadden gehouden.

In de eerste dagen van het jaar 1580 was te Maastricht reeds een nieuw bestuur gekozen, zijnde:

Voor het Luiksche,

Voor het Brabantsche,

*Burgemeesters*

Paulus Fall

Gerard Cortenbach

*Schepenen*

Vrient Vrients

Lambert van der Hoeven

Jan van de Weyer

Gilis Ruischen

Laurens Tholen

Olivier Thoreels

Bernard van Aust

Willem van Buell

Aert in 't Broeck

Lambert Thylloye

Joan van Riemps

Johan Kaenen

Servaes Haegen

Gerard van Meer

*Gezworenen*

Jan Brouwers

Peter van Suetendaël

Andries Jentis

Servaes Schaers

Gilis Gielis

Laurens Meys

Johan Gaspen

Wolffganck van Buell

*Betaalmeester*

Dionys van Suetendaël.

Voor het Luiksche,

Voor het Brabantsche,

*Gildemeesters.*

|                                    |                                   |
|------------------------------------|-----------------------------------|
| Ghilis van Gerdingen (smeden)      | Frans Happart (smeden)            |
| Maes Peters (timmerlieden)         | Symon Smelten (timmerlieden)      |
| Willem Veels (gewantmakers)        | Dierck van Kestelt (gewantmakers) |
| Johan Hermans (cremers)            | Laurens Meys (cremers)            |
| Jacob Mets Pestors (bakkers)       | Ardt Portmans (molenaars)         |
| Guert Wolffs (vollers)             | Servaes op den Poel (bakkers)     |
| Lambert Stas (kleermakers)         | Caspar Riddersbach (kleermakers)  |
| Stoffel Caelen (schoenmakers)      | Claes Bollant (bontwerkers)       |
| Vaes Gubbels (steynmetzers)        | Jan van Aken (lakenscheerders)    |
| Willem van Daelhem (looijers)      | Jacob Brauwens (schoenmakers)     |
| Thys Schobben (schippers)          | Jacob van Yseren (wevers)         |
| Lambrecht Coninx (visschers)       | Jan Driessens (vleeschhouwers)    |
| Lenaert van de Weyer (oeflmengers) | Franchois Muncx (looijers)        |
| Lens Pothems (brouwers)            | Lenaert van Stockem (oeflmengers) |
|                                    | Peter Peirkens (verwers)          |
|                                    | Cornelis Nootemans (brouwers).    |

De bisschop van Luik had in eene ordonnantie van 16 Januari 1580 te kennen gegeven, dat hij het noodzakelijk achtte in Maas-tricht „*te stellen ende oprichten eene goede, vaste ende stedige forme van administratie van Rechte ende Justicie ende van Policie*”.

In plaats van Montesdoca was Adriaan de Gomicourt als gouverneur aangesteld.

Den 23<sup>sten</sup> Februari ontving Alexander uit Spanje 400,000 dukaten, om de troepen uit te betalen en deze zoo spoedig mogelijk de Nederlanden te doen verlaten. Octavio de Conzaga zou de Spaansche en Italiaansche troepen naar Italië geleiden, waar hun nog een gedeelte der achterstallige soldij zou worden uitbetaald.

In de laatste dagen van Maart waren deze regimenten reisvaardig. Parma deed ze Zaterdag 24 Maart, daags vóór Palm-Zondag, in een open veld bij Visé verzamelen, waar hij een hartelijk en roerend afscheid nam van zijne keurbenden, die zoo zeer aan hem gehecht waren. Den 2<sup>den</sup> April bevond zich de Spaansche bevelhebber, zonder troepen als het ware, te Namen, dat hij ruim een jaar te voren met 20,000 uitgelezen soldaten had verlaten.

Om den toestand te schetsen, waarin stad en land in de eerste jaren na de oorlogswoeelingen van '79 verkeerden, bepalen wij ons tot aanhalingen uit documenten der stad Maastricht van dien tijd (1).

In October 1580 werd rondgetrommeld, dat men aan de huizen niet meer mocht breken en den soldaten of hunnen vrouwen voor hout, lood of iets dergelijks geen koopgeld mocht geven.

De burgemeesters en schepenen klagen andermaal aan den Graaf de Roeulx, die in Maart 1581 in de stad kwam, dat de burgers niet in staat zijn de aanwezige 150 ruiters te onderhouden, en zoo in de „brekinge en demolitie der huizen” niet wordt voorzien, de stad weldra desolaat zal worden. Zij wijzen er verder op, dat de soldaten in de omliggende dorpen de veldvruchten vernielen en het vee dooden en zodoende landbouw en veeteelt onmogelijk maken. Zij klagen „dat allerhand vreemd volk de leege huizen vernielen en schenden door deuren, vensters, lood daarvan weg te nemen of ten minste den soldaten de behulpzame hand bieden en het gestolene koopen”.

In een supplek van October 1581, door de stad aan Parma gericht, wordt nogmaals geklaagd, dat de stad niet in staat is het talrijke garnizoen te onderhouden, daar de burgerij geen neringen of trafijken meer bezit en jaarlijks 6,000 gulden aan de vestingwerken moet betalen. Nogmaals wordt de klacht aangaande het afbreken der huizen herhaald. Parma antwoordt den 9<sup>den</sup> November uit Doornik, dat hij deze baldadigheden krachtig zal bedwingen.

Dezelfde klacht werd den 20<sup>sten</sup> April 1582 door den Magistraat hernieuwd.

Het volgende jaar werden, tot twee reizen, afgevaardigden uit Maastricht naar Parma gezonden, om hem met de armoede der stad in kennis te stellen en te wijzen op het dreigend gevaar, dat, in geval geen verandering in den toestand kwam, meer dan de helft der resteerende burgers de stad zou moeten ruimen en zij het weinige, dat zij nog bezaten, in den steek zouden moeten laten. Vele burgers waren reeds naar Luik, Visé, Tongeren, Maeseyk en andere plaatsen verhuisd.

In eene instructie, waarmede de stadsschepenen Johan Crieckelman, en de vice-proost van St. Servaas, in 1584 naar Parma werden gezonden lezen wij (2):

(1) Missivenboeken, waarin verslagen, door Magistraten aan Parma opgezonden, verder de recessen der commissarissen-deciseurs en de reeds vermelde collectanea.

(2) Missivenboek n<sup>o</sup> 3.

het volgende feit: In de maand Maart 1580, tijdens het verblijf der Spaansche troepen te Visé, had een soldaat de vrouw van een zijner makkers op eene afgelegen plaats vermoord, teneinde zich van hare bezittingen, die niet minder dan 800 dukaten en vele juweelen bedroegen, meester te maken. Dit alles was uit Maastricht afkomstig, waar de buit door ongeveer twintigduizend rechthebbenden werd gedeeld ”.

Aan het slot van bovengenoemde instructie is omtrent den toestand op het platte land gezegd: „*Is oick zoe dat mits de continuele uytteringe die geschiet by de convoijen die alle weecken hier overcommen die dorpen int ronde alsoe zyn bedorven datter egeen voederinge noch haver meer is te vinden*”.

Wij wenschen ons werkje te eindigen met eene aanhaling uit de beschrijving van Havensius, van den toestand in Zuid-Limburg.

„In het begin van 1580 bezocht Lindanus (de eerste bisschop van Roermond) het land van Valkenburg en vond er alles op de treurigste wijze verwoest en vernield. In een der volkrijkste dorpen, waar zich vroeger meer dan duizend strijdbare mannen bevonden, waren er nu geen dertig of veertig aanwezig; zoo erg hadden de pest en het zwaard er de bevolking gedund; om niet te spreken van de talrijke menigte lieden, die, wegens de nabijheid van het oorlogstooneel, door honger en ellende waren omgekomen. De goede bisschop heeft de overgebleven schapen zijner kudde verzameld, getroost, onderricht en hun moed in het hart gesproken; hij heeft de kerken, die ontheiligd waren, op nieuw ingewijd, en waar de pastoors, predikers en biechtvaders ontbraken, heeft hij anderen, zooveel doenlijk, ontboden, opdat zij gedurende den Vasten en den Paaschtijd er hun ambt zouden kunnen uitoefenen; want men vergete niet, dat vele pastoors heinde en ver waren gevlucht, terwijl intusschen hunne goederen en hun huisraad waren uitgeroofd geworden”. (1)

Zware beproevingen hadden onze voorouders de volgende jaren nog te doorstaan.

---

(1) Geschiedenis van het Bisdóm Roermond, D. II, p. 169, J. Habets 1890.



..... „Ende dess al niet tegenstaende zoo moet dese stad noch alle weeken de leeninge voor de soldaten opbrengen, en eensdeels by taxation onder de erme borgerie collecteren, om te verhueden de desordren en insolentiën, die apparent zyn tusschen den soldaten en borgers te gebueren: want de soldaten andersints zouden den cost by den borgers willen hebben, de welke mits des geduerige intestine oerloege ende quade neeringe, den schaemelen cost voer hen en hunne arme wyffs ende kinderkyns niet connen gewinnen, als al notoir.

.... Dezen geconsideriert, hadden verhoept eenighsins van hueren lasten te moegen worden gesoullagiert, het welck tot noch toe nyet en is geschiet, maer zyn waerschynelick geadverteert hoe dat by zyne Alteze is geordineert, dat don Rodrigo de Castro met zyne cornette lanciers zoude binnen deze stad commen logiëren, hetwelck niet moegelick en is te doene, mits dat zoo vele schoone en eensdeels de beste huizen dezer stad zyn afgebroken en geruineert, en nog daegelyks geruineert worden, zoo dat er geen huizen genoeg te vinden zyn om d'inliggende soldaten van logis te accommoderen: te meer aengezien die cancellerie van Brabant met haere suppoesten, door ordonnantie van Zyne Alteze, zyn gelogeert in eenige van de principaelste huyzen van der geestelykheyt en andere treffelycke burgers der voors. stad.

D'welck noch meer mineert de totale ruine en desolatie dezer arme stadt, mits dat nyet alleen doer die voergaende miserie, maer te meer duer dezen nieuwen aenstaende belasting der ruyters causeert, dat de treffelicke borgers en inwoners daeruit zyn vertrokken en noch meer daegelycks sullen vertrekken en elders gaen woenen, blyvende alzoede deze stadt van alle goede borgerie gedenudeert.

.... Ende is de vuyterlieke noodt der ermen stadt genouch apparent, alzoede om eenige somme jae van cleyne importantie tot secours van de soldaeten op te bringen, is van nooden dat de geheele magistraet geoccupeert zy geheele weeken, en noch en connen zy nauwelick dezelve formeren", enz.

Deze aanhalingen achten wij een afdoende bewijs der diepe armoede waarin Maastricht in de eerste jaren na het beleg was gedompeld.

Dat de Spanjaarden bij de plundering zich van schatten meester maakten, vermeldden wij hierboven reeds. Als overtollig bewijs diene